

ГГ 29-1

4

Стамувывса пролетарііяс, 6тувтч6і!

ОРАВЫМ

4 №

1927

КОМІ ЖУРНАЛ.

ЛЛ.

ОТДЕЛ
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

ЈУОРТАС.

Листбокјас.

Љенінлөн олөмыс	1
Областувса советјаслөн 6-öd гјезд. К. Н.	4
Төвар-дон чінталөм. Миһин	9
Буржыка пуктам ужсө. Н.-Уль.	14

Мијан өктјасын:

Јөз-костын өнiја уж-јылыс. Булышов.	17
Област-пыщкын выль местаө овмөдчөм С. д. Куклын.	21
Мыјөн верфны скөтөс. Агроном К.	24
Лөгөдчөј көрөм-кежлө	28
Көјдысјас-јылыс. Тун.	29.
Көрөм. Тун.	32
Вөфитөј унжык картупель. В. Исаков.	35
Мыј гетө картупель. Ильа-Өльөксан	39
Вијаснытө бурмөдөј. Агроном Щекін.	41
Градыв пуктөс вөфитөм-јылыс. Агроном П. Оплеовын	43
Сојөмыс да ужыс кресъ. (Пом). Врач I. Кокаын	51

Комі гiжөдчукөр:

Кык во. Иву-Василь.	53
Вужөр. Бiја-өгыр	54
Ме локтi. Пармазон.	56
Мајбыр-Мај. Ч. Ё.-В.	—
Вөрын. Ичөт-Иван	57
Љенін тугөт. М. Лыкачов.	58
Тулысса лунө. Сылөн-жө.	—
Пионерјас. Сук-парма.	59
Чельафлы. Манөј-Өнө	—
дугдө сакгыны. Ст. Малыгін.	60
Тувсов лунө. Суз.	—
Мыј гетө «Ордым». М. Јоль.	61

Крестьянский журнал на коми языке. Орган Коми Обкома ВКП (б).

№ 4 (7) — Апрель — 1927 год.

Устьсысольск, Набережная, 41.

ЖМ 29-1
4

Ставмуывса пролетаріјјас, օтувтчօј!

СРЯДЫМ

КОМІ ЈӖЗЛӖН ЖУРНАЛ.

ЛЕҖӖ ВКП (б)-лӖн ОБКОМ БЫД ТӖЛЫҖЫН
ӖТЧЫД.

4 (7) №

АПРЕЛЬ

1927 60.

ЛенінлӖн олӖмыс.

Ветымын сизим во-сајын апрель 22-Ӗд лунӖ чужі робочей-клас-слӖн ныршщикыс, коммунист-партияӖс лӖсӖдыг да дорыс—Владимир Ильич Ленин.

Став олӖмыс да ужыс Владимир ИльичлӖн вӖлі сӖмын робочей-јасӖс да суҗытӖм крестянаӖс вирјуыҗас кӖпод-улыс мездӖм-куҗа, робочей-револуцсия кыпӖдӖм-куҗа. БӖрја 30-воыс Ленин олӖмлӖн кӖртагӖма робочейјасӖн-аҗнысӖ-мездӖм-куҗа вермагӖмкӖд. НӖӖтӖи револуцсия-вӖсна долӖмтор ез мунлы, кӖні-ескӖ ез вӖв Ленин. Сы-вӖсна, гӖжны-кӖ ставсӖ Ленин олӖм-јылыс, колӖ гӖжны став вер-

ОТДЕЛ

МАШИНАЛЬНАЯ ИНТЕРДУКЦИЯ

магөмсө робочей-класлыг XIX немга бөрја војассаң. Мі тани көсјам сөмын жеңыфика виставны өткымынлати Леңин олөмыг.

Владимир Ильич чужли 1870 воын Гимбирскын. Батыс сьлөн—Ильа Миколајевич Улјанов вөли директорөн (вожжыксө инспекторөн) народней школајас-вылын. 9 арөсөн Владимир Ильич пырис велөдчыны Гимбирскса гимназијаө. Сені велөдчи сев зьла, велалө вөли кокниа.

Гимназијасө неуна помавтөз-на, 1887 воын мартын, Владимир Ильичлыг воксө, Олөксансө сарлөн правительствотоыс арестујтис, сар Олөксан III бомбаөн народовольтсјасөн вины заводитлөмыг. Кык төлыг-мыгви Олөксан Ильичөс аслас јортјасыскөд өшөдисны.

Поэө вегкыда шуны—сетыгаң-нын том Владимир Улјанов вөли мөвпалө, кызи-егкө шыбытны пеж сар-влагтсө.

1887 воын, гимназија помалөм-бөрын, Владимир Ильич пырө велөдчыны казанса уңиверситетө. Сені сийө заводитө воыглыны секдырга революционерјаскөд. Студентјас собранье-вылын сар-власт уж-ног-вылө чорыда шуагөмјасыг Владимир Ильичөс мукөд студентјаскөд өтлисны уңиверситетгыс. Сийөс ез леңны вегиг Казанас овны ыстисны Кокушкино-өиктө (40 верст Казангаң). Казанө бөр воомыгви Леңин бара заводитө воыглыны революционерјаскөд, велөдө Маркслыг гижөдјассө.

1893 воын Леңин локтө Питирө (өнија Ленинградө). Сөки сийө јона-нын пыдыгаң тэли төдмагөма Маркс велөдөмөн, гөгөрвоөма сийөс Леңин вөли бур ревслутционерөн-нын. Ленинградын сөлөмгаң, чорыда бөгтгө робочейјас-пөвсын ужавны: төдмавны налыг олөмсө, зилө өтутвны да велөдны, гижө нигајас. Во-чөж ужалөмөн Леңин вермис Ленинградас гырыг заводјас-вылас лөгөдавны марксистскеј робочей кружокјас. 1895 воын лөгөдисны „Робочей-классөс мөздөм-куча вермаган“ („Петербургский союз борьбы за освобождение рабочего класса“).

1895 во-помын, декабрын, пөлитса арестујтө Леңинөс. 1897 воөз Владимир Ильич пукалө турмаын. Сені сийө дугдывтөг гусөн гижасө вөла-вывса революционерјаскөд, сөталө налы indөдјас, гижалө прокламатсијас. Турма-бөрын сийөс ыстисны Сибырө. Сибырын Владимир Ильич оз еновтчы виқөдны робочейјасөн вермасөм-вылө, гижасө гусөн, гижө нигајас, гижөд-пыр вермасө мукөдјасөн неључки велөдөмјаскөд револютсија кыпөдан туж-јылыг.

Ыстылөмыслы строк тырөм-бөрын Леңин овмөдчи Псковын, бара бөгтгис аслас ужө. Сөмын сийө кағалис, Рөгвијаын сылы овны да ужавны оз сетны. Пөлитса да жандармјас помала кыјөдөны сийөс, өви воков пөшти он вермыв тувтчывны гусөн. Леңин Кағалис—буржык мунны заграңичаө да сені јешщө чорыда гижавны, виставлыны, чүјдөдны робочей-классөс.

Заграңичаө мунтөз Владимир Ильич быдлаө, кытчө вермис воыны, мыргис лөгөдавны сотсиал-демократ чукөрјас (группы), јитны

најос мода-модныскөд. Тајон Љеңин лөгөдө вөлі мијанлыг партия.

1900 воын Влађимир Ильич мунис заграничаө. Сени отув мукөд сотсиал-демократјаскөд заводитис леңны газет „Искра“ („Бикн“). Мед-јона ужалыгыс тани вөлі Љеңин.

1903 воын чукөртчылис сотсиал-демократјас партијалон 2-өд гјезд. Гјезд-вылас мөвпјаснас сотсиал-демократјас торјалины. Љеңин дор лоины унжыкыс. Сетыгаң-и мијан партия кутис шугыны большевикјас (унжыкыс) партијаон. „Искра“-газет вуји меңшевикјас кио. Влађимир Ильич лөбөдис большевикјас газет „Вперед“ („Вожд“). Сыпыр когагис меңшевикјас мөвпјаскөд да ујјаскөд, петкөдлис налыг нелучкиа мөвпалөмјасө.

1905 воын Љеңин локтө Росјаө. Олө Љеңинградын гуөон, лөзө газет „Новая жизнь,“ лөгөдө оружјеон кыпөачөм, нуөдө уж Мөскуаын робочейјасон кыпөдчөм-дор. 1905 вога револутсија пөд-төм-бөрын сарлон властыс, чорыда ботгөс когагны револутсио-нерјаскөд, пөдтыны ставсө вөрөн. Партиялы бара лои зев сокыд ужсө нуны. 1907 воын Љеңин мунө заграничаө.

1907-1911 војасө Росјаын мијан партијалы ужавны зев вөлі гөкыд. Ставыс бытөө секи лаңтлис, кусли. 1912 воын, Љена-ју-вылын робочейјасөс лыјлөмгаң бара кыптө револутсија-дор вермагөм. Секи партиялы бара позис петыштны јона гуга олөмыс, позис бара ботгөыны јонжыка, төдчанажыка отувтны робочейјасөс капиталистјаскөд вермагөм-вылө, чүјдөдны сы-вылө. Заводитисны петны газетјас „Звезда,“ „Правда.“ Став ужыс мунө вөлі Вл. Ильич чүј-дөдөмөн.

Војна-дырји Љеңин сувтис мед-возға мортон војналы паныд, чукөстчис: „бергөдөј ружженытө асланыд буржујас-вылө“.

Февральса револутсија-бөрын Влађимир Ильич локтө бөр Росјаө. Сетыгаң сию пыр-нин олис Росјаын, чүјдөдис робочей-классөс вөчны револутсија, ботгны ас кианыс власт.

1917 воын Октабрын лои робочей-класслөн, крестанаон да салдатјасон отсалөмөн, револутсија. Љеңин да сылөн партијаыс чүјдөдисны та-вылө робочейјасөс, нуөдисны револутсијасө.

Октабрса револутсија-бөрын Влађимир Ильич чүјдөдө ужнас ставмувылын мед-возға робочей да крестана государствоын.

Ыжыд, гөкыд, нем вунөдтөм уж вөчөм-бөрын, Љеңин-јорт кули 1924 воын, январ 21-өд лунө,—54 арөсөн.

Љеңин колыс асгыс велөдөмсө—леңинизм. Љеңин петкөдлис мијанлы, ставмувывса ужалыг јөзлы, Маркс велөдөм-ногөн, вескыд туй озырјас кыг власт мырфөдөм-вылө, индис вескыд туй мунны сотсиализмлаң. Љеңин индөм туйөд СССР-са ужалыг јөз пыр-өтарө, луныг-лунө мунөны бур, гажа, кокни олөмлаң—сотсиализмлаң. Љеңин велөдөм туйөд кыптас, венас ставмувывса робочей-класслөн револутсија.

Областувса сөветјаслөн квajtöd сјезд.

(Март 20-öd лунгаң 27-öd лунөз).

Областувса сөветјаслөн 6-öd сјезд-вылын мунины гырыс сор-
њјас. Сјезд кывзис областувса ісполком уж-јылыг отчот, арталіс
кущом ужјас вөчөма областувса овмөс кыпөдөм-вөсна.

Фелегатјас сорњітісны кытјасті омөль, мыј көні колө вөчны,
көні емөг Һелучкіјас, індалісны вожд-кежлө уж.

Сөкыд кадын лоі Обісполкомлы ужавны: өті-кө, омөль гожөм-
вөсна һаңјас, турунјас ез бура воны; мөд-кө, ур да мукөд эвер
абутөм-вөсна мөд во-чөж-һын комі област-папта омөль лоі вөралөм,
крегғаналөн ічөтжык лоі докод; којмөд-кө, кер лезыс'організатсі-
јјас ез вермыны строкөн мынтыгыны да сы-вөсна Обісполком ез
вермы сметајас-герті ставнас ужсө нуны.

Уна колантор вөчөма.

Уна колантор вөчөма 5-öd областувса сөветјас сјездгаң об-
ластувса овмөс кыпөдөм-вөсна, јөзөс југдөдөм пагкөдөм-вөсна, му-
көд ужјас нуөдөм-вөсна:

Промышленност.

Обісполком асланым промышленност лептөм-вөсна јона төж-
дыгөма: Печераын заводітөмаөс стрөітны кер-пілтан завод, тајө
ужсө нуөдөм-вылө сузөдөма гөм тсентрегаң 375 сурс шајт (300
сурс шајт завод стрөітөм-вылө да 75 сурс шајт „Печеролеслы“
кер-лезөм-уж лөсөдөм-вылө).

Печераын-жө консерв-вөчан завод стрөігөм-вылө лезөма гөм:
75 сурс шајт госуларствоса бјуджетыс да 25 сурс шајт областув-
са бјуджетыс.

Помалөма уж „Комілес“-трест лөсөдөм-куза, правленьнеыс
сылөн лоө Сыктывдін-карын, сы-вөсна позас буржыка лөсөдны
кер-лезан-уж.

Сегга заводітөма лоі төчілаіз перјыны. Һувчім да Кажім за-
водјаслы сетөма отсөг. Печераын ізшом коргалөм-вылө да Јемваса
когјас (пороги) төдмалөм-вылө лезөма тырыс гөм.

Гөль крегғаналы отсалөм.

Обісполком төждыгыс гөль крегғаналы отсавны сөкыд восө ву-
жөмыс. Обісполком корөм-куза, Совнарком лезіс отсөг-вылө 100

гурс шайт. Тајо гөм-вылө нуөдөны обшествоса ужјас (тујјас вөчөм, һурјас-когтөм да мукөд).

Сегга гөль крестаналы отсалөм-куға-жө, Обисполком сузөди вөвјас һөбөм-вылө 95 гурс шайт, вөвтөмјаслы вөвјас гетгөны уж-јөзөн.

Та-кынзи гөль крестаналы отсалөны коперативјас-пыр, уждысан төварішществојас-пыр, мөда-мөдлы-отсаган комитетјас-пыр.

Крестаналы виқму ужалөмсө да скөт виқөмсө бурмөдны отсалөны агрономјас, во-чөжөн нуөдөма уналаын виқму-уж-велөдан курсјас, вөчлөма тырыс выставкајас, уна вөли вөчлөма быдсама-пөлөс сорнијас овмөс бурмөдөм-јылыг, вөчлөма тырыс видлөгјас, содтөма һекымын ветеринарнеј пунктјас.

Коператсия јонмө.

Комі коператсия воыг-воө һөжјөникөн јонмө. Комі јөз зильоны өтүвтчыны. Потребительскеј коперативјасө өни пырөма 65 прөцент став олыг-пыыг. Та-кынзи крестана өтүвтчөны быдсама-пөлөс ар-телјасө, төварішществојасө. Виқму-ужалан коперативјас, төварішществојас өтүвтөма өни торја сојузө (Сельпромкредитсојуз), сени өтүвтчөмаөг 108 быдсама-пөлөс коператив.

Југдөдчан уж.

Школајасын өни велөдчө 86 прөцент став чельф-пыыг. Востөма школајас тундраын. Содөны і гырыг школајас, таво востөма: землеустройство нуөдны велөдан курсјас, канифоль да скипидар вөчны велөдан мастерскеј, да вөр виқны велөдан јукөд сельско-көзайственнеј техникумын.

Ҷонъвиқалун кутөм.

Во-чөжөн содөма больничјас 66 прөцент-мында, пельшерјас 17 прөцент-мында, та-кынзи локтан воын востөө јешшө 9 больница 140 койка-вылө. Сыктывдин-карын востөма туберкулезнеј да венерологическеј диспансерјас, мамјасөс да чельфөс видлаланін. Востөма больница тундраын.

Сөветјас уж пагкөдөм.

Колян гјезд шулис комі областлы һе пырны Асыв-Вовјывса областө, өни сиз і вөчөма.

Комі крестана пыр јонжыка кыскыгсөны обшествоса уж-бердө. Колян во бөрјыгөмјас-дырји волісны 40 прөцент став борјыгјас-пыыг, таво—56,67 прөцент.

Нывбабајас сиз-жө унжыкөн бөрјыгисны — 46,30 прөцент собранһе-вылас став воыгјас-пыыс.

Мыҗ сорһитисны еҗезд-вылын Ғелегатҗас.

Ғелегатҗас индалисны кыҗи бурҗыка лөгөдны ужсө учрежденьнеҗасын, кыҗи кыпөдны областувса овмөс, кыҗи бурмөдны крестаналыҗ овмөс.

Ғемлеустројство колө донтөммөдны.

Гөль крестана, ескө, јона көсјөны виҗму јуклыны вьль-ногөн, сөмын вынныс налөн оз-на тырмы. Колө налы отсавны. Јуклыгигөн өтпырјө колө нуөдны Ғемлеустројство. Тајө ужсө мијан зев-на гөкыд нуөдны, вывти дона сувтө-da. Колө кокһөдны да донтөммөдны Ғемлеустројство нуөдөмсө.

Агрономҗас колөны быд вөлөгтө.

Крестана өни јона заводитисны асгыныс овмөссө бурмөдны, сөмын оз-на мукөдыс кужны. Колө, мед налы јонҗыка отсаласны агрономҗас. Быд вөлөгтын-ескө колө агроном, сөмын-тај мијан өни сөмыс-на оз тырмы сы-вылө. Сиҗкө, колө медем агрономҗас щөкыдҗыка волисны вөлөгтјасө да сорһитисны крестанакөд.

Сегга колө быдлаын сетны агрономҗаслы муҗас, медем најө вермисны велөдны крестанасө кыҗи бурҗыка ужавны муҗассө. Оз-поҗ өнија-моз нуны тајө ужсө, — агрономҗаслы мед-омөль муҗассө сеталөмөн; Ғерт, омөль муҗастө өти воөн он вынгөд, уроҗај воө омөль. Сы-вөсна крестана омөльҗыка-на виҗөдлөны агрономҗас-уж-вылө.

Виҗму вөчөм пагкөдны.

Вьль виҗас унҗыкысө вөчөны ғырыҗ козвөр-пөвсын. Виҗассө вөчны зев дыр да сөкыд лөө, а вөтыҗ мездөны реҗыд-кеҗлө, дај строҗыс жеһыд муыс-вылө. Колө җильны строҗкө содтыны, секи вьль муҗас, виҗас вөчөмыд јона содны кутас.

Һаһ вајны кадын.

Һаһ мијан оз пыр кадын вајны. Сы-вөсна һаһсө лөө кыскавны гужіөн уна го верст-сајө, сијө јона донгөдө һаһ-донтө. Колө та-вылө јонҗыка виҗөдлыны-da, паракөдҗасөн-на һаһтө вајны.

Сегга колө отсавны гөль крестаналы көјдысҗас һөбны.

Керлеҗөм бурмөдны.

Керлеҗөм таво бара зев сорөн заводитис. Крестана арнас дыр ез медасны уж-вылө, видчигөны вөли дон содтөм. Керлеҗөмыҗ дон содтөмсө колө төдмавын војдөр. Поҗө-кө, колө донсө лептыны, оз-кө поҗ, бара-жө колө сы-јылыҗ вескыда воҗыв шуны. Торја орҗанизатсијаҗас-костын мед ез вөв һекущөм торјалөм дон-вөсна. донсө колө өткофөс вөчны.

Керлеҗыҗасөс ставсө колө-ескө стракујтны.

Ужөн гөм гетөм.

Уждөны гөмјас мијан унжыкысө регыд-кежлө. Сы-вөсна гөл крегтана оз вермыны уждысныс, а богтасны-кө, ужјөзсө оз вермыны строк-кежлө мынтыны. Колө дыржык строк-кежлө гетавны ужөн гөмтө.

Сегга ужөн вөлі геталөны машинајас-вылө, да мукөд виҗму-ужалан көлуј-вылө. Та-вылөтө-егкө нинөм-і уждысны гөмнас, колө ужөн вескыда машинасө-і гетны.

Вөвјас-вылө Тсентрөн гетөм гөмсө виҗома абу җик бура. Вөв-јассө нөбөма Гібырыс, поҗө вөлі Ізваыс суҗөдны. Турунтөмла сени таво уна вөв вөлі вузалөны.

Уна мукөд сорҗи јешцө вөлі ејезд-вылын. селегатјас индисны став җелучкјассө, висталисны ставсө, мыј цөктисны најөс бөрјы-гысјасыс.

Күңцөм индөдјас ејезд воҗө-кежлө гетис.

Промышленност колө кыпөдны.

Мијан областувса промышленност вермас кыптыны, сөмын колө сетчө гөм.

Обисполкомлы лоө та-јылыс јона төждысны. Асланым промышленност паскөдөм-вылө колө унжык гөм леҗны областувса бјуджетыс, дај колө унжык корны Тсентргеаң.

Ковмас өни-жө бура төдмавны Печераын төчїла-вөчан завод стрөитөм-јылыс. Тсентргеаң ковмас корны гөм тајө заводсө стрөитөм-вылө.

Обисполкомлы ковмас јонжыка виҗөдлыны Кажим, Нувчим да Береговса заводјас-вылө. Ковмас төдмавны, кыҗи најө ужалөны, мыј налы колө, текникјасөс заводјасас суҗөдны.

Сыктывдїн-карса кер-пїлїтан заводуын колө ужсө паскөдны, медем заводуыс ужалис сувтлытөг во-гөгөр. дугдывтөг колө нуөдны уж Јемдїн ујездын заводјас стрөитөм-јылыс (гїдро-електро стантсїја, вөр-пїлїтан, бумага да мукөд заводјас стрөитөм-јылыс). Ковмас мөвпыштны каңифоль да скипїдар-вөчан завод стрөитөм-јылыс. Лоө лөгөдны план, да корны Госплан-воҗын, медем заводсө леҗасны стрөитны 1927-28 воын.

Ковмас воҗө нуны төдмалан уж ізшом да җерп петанїнјасын.

Тужјас вөчөм.

Ковмас тужјас-вөсна төждыгыс Комїссарїат-воҗын кыпөдны сорҗи Мөскуа-Ухта көрттуј-јылыс. Колө корны, медем тужсө заводїтисны стрөитны тајө вїт онас.

Печера-јуөс Кама-јукөд колө өтлаавны канаваөн. Ужсө та-јылыс колө помөҗыс нуны.

Колө паэкөдны да јонмөдны ва-тујјас. Грунтовеј тујјас вөчны мог колан гјезд индөм-герті.

Вөлөгтјасөс да өіктјасөс телефонөн да телеграфөн отлаалөм-јас колө пыр воқө нуны. Ковмас термөдлыны тундраөс отлаавны телефонөн.

Крестана-овмөс бурмөдны.

Колө төждыгны агрономјасөс, землемерјасөс ас-костыг унжы-көс велөдны.

Колө кутчигны коставны нурјас, гетны сы-вылө гөм ужөн дыржык-кежлө. Медым крестана јонжыка кутасны вөчавны выль віқмујас, колө віқму вөдітөм строксө содтыны, да мездыны выль віқмујассө дыржык-кежлө вотыг.

Ковмас отсавны крестаналы петны выль местајасө. Сіктјасын колө өдіжөжык нуөдны землеустројство, отсавны тајө ужсө нуны крестаналы гөмөн да ужалысјасөн (землемерјасөн). Буржыка віқөдлыны јуклыгөмјас-вылө, медым крестана вермісны бурмөдны віқму ужалөмсө.

Медым крестана-овмөсын codi докодыс. Медым крестанін верміс вузавлыны унжык төвар, колө лөгөдны јөлажык мөсјасөс, да буржыка віқны најөс. Пагкөдны колө шабді көқөм, та-вылө колө коператівјаслы да областувса бјуджетыг гетыштны гөм.

Јона колө төждыгны вөвјас бурмөдөм-вөсна. Локтан воын ковмас содтыны случнеј пунктјассө комынөз, медавны сетчө вөв віқысјасөс.

Коміөдчөм воқө пагкөдны.

Гјезд шуіс коміөдчөм воқө чорыджыка нуны. Сы-вөсна учређењењејасө ужалысјасөс бөгталігөн оз ков вунөдны комі кывјө вужөм-јылыг, колө лөгөдны план, да ужавны план-герті, ковмас қікөз бырөдны локөн віқөдөм коміөдчан уж-вылө, төждыгны пагкөдны комі література.

Колө буржыка лөгөдны уж волісполкомјасын, сектсіјајасын. Ревізіоннеј-коміссіјајас омөла-на ужалөны, сы-вөсна ковмас во-чөжнас кыкыг вөчлыны ревізіја волісполкомјасын да сельсоветјасын.

Гјезд шуіс быд-ногөн төждыгны, медым учређењењејасын бурмөдны уж, медым ічөтжык штатјасөн (ещажык јөзөн) буржыка ужавны.

Школајас, больнічајас-вылө унжык леқны гөм.

Гјезд шуіс унжык гөм леқны школајас, больнічајас-вылө. Төждыгны школајас да больнічајас-улө стрөітавны керкајас. Колө во-қө нуөдны уж гырыг школајасын коміөн велөдөм-јылыг, ковмас лөгөдны комі театр. јонмөдны крестанаса том јөзлы школајас, ну-өдны воқө гырысјасөс лыффысны-гіжны велөдөм.

Областувса бјуджет вынөдөма.

Gjezd вынөдөс областувса бјуджет 1926-27 во-кежлө, докодыс 3.579.277 шайт, рөскодыс сы-мында-жө. Сегга gjezd шуис: колө-пө төждыны, чукөртны став арталөм докодјассө, мед-јона керлезө-мыг. Колө төдмавы став докодјассө, щөщ вижөдлыны оз-ө поч најөс содтыны вөр-помыг, либө мөдлаыг.

Комі област-пагта быд во чукөртөны зев уна пушнына, лежөны зев уна вөр. Ставыс сижө мунө заграничаө. Сетыг тајө ужсө нуөдыг организатсияјас бөстөны ыжыд докод. Ковмас корны, ме-дым тајө организатсияјасөн бөстөм барышгыс 25 процөнтсө гөтисны областувса бјуджетө.

Төварјас дөнтөммөдны.

Gjezd шуис јона вижөдлыны областувса тужас-вылө, да төвар вәжөмыг дон бөстөм-вылө. Колө мијан туж вөчөмсө зильны сујны Сөветсојузса планө. Колө дөнтөммөдны төвар вәжөмсө. Сы-вөсна төварјассө колө вәжавны пөра-кадјасөн да коперативјасө вегкавтөз мед ещажык кипыр мунө.

Gjezd indis кызі буржыка лөвөдны уж тундраын, кызі сетчө вәжны төварјас, кызі сені лептыны прөмысјас.

Со кущөм гырыжык indөdjassө гөтис Квајтөд Областувса Gjezd вожө-вылө ужнуөдөмын Обисполкомлы.

К. Н.

Төвар-дон чинталөм.

Асланым государствоса овмөс кыпөдөм ужын капиталист-государствојас-вылө мијан надеја абу.

Капиталистјас торкөны мијанлыг мукөд государствојаскөд во-лыгөмсө, вузасөмсө. Кымыныг-кө пондылим налыг корны уждыгылыны овмөс-кыпөдөм-вылө. Сөмын төлкыс ез ло. Капиталистјасыд ез гөтны, полөны, мед ми вывти огө јонмө. Секи-өд асланыс рөбө-чејјасыс өдјөжык мөдөдчасны мијан тужөд.

Овмөс кыпөдөм-вылө мијан лоө корны гөмтө ас-костыг, гортыг. Сегга унжык мијан пабрік-заводјасөн лежан төварыс мунө, вузасгө Сөвет-Сојуз-пыщкын-жө. Вәж пабрік-заводјастө таво-кежлө ми бөр-нын восталим, сувтөдөд кок-вылас. Сөмын вәж көлујнад өөкыд тувтчыны вожө. Со өні-нын мукөд төварыс оз тырмы, дај вывти дөна. Мијан ковмас лөгөдавны уна выл пабрік-заводјас, көні төварјассө кутасны вөчны унжык, дөнтөмжыкөс, дај буржыкөс.

Өні-кежлө мијан промышленност бура-нын јонмөма, төвар лөжөны унжык-нын војнабз-гөрті. 1925—26 воын-кө пабрік-за-

воджас леџоны вöлі төварјассö 7190 мильон шайт дон—97% војна-öџ-серті, таво чайтам леџны 8650 мильон шайт дон, војнаöџ-дорыг унжык-нын. Выл заводјас стрöйтöм-вылö 1924—25 воын вöлі виџöма 429 мильон шайт, 1925—26 воын—780 мильон шайт, таво ар-талöма бетны 947 мильон шайт.

Мыјла колö чінтавны төвар-дон.

Төварјас мијан век-на донажыкöс војнаöџ-серті. Мед-бөрја во-јаснас кутліс öти-мöд төварјаслөн доныс сојны. Сегга һаһа-төвар-лөн абу öткоџ доныс пабрік-заводјасыг леџом төваркöд. Һаһа-тө-варлөн доныс сулалö улынжык. Таџи еновтны оз поџ. Оз-кö пабрік-заводса төварјаслөн доныс уг, секи крестаналөн да мукöд боста-гыгјаслөн бур олöмыс оз лолы, секи торквас ужыс асланыс пабрік-заводјаслөн. Богтагыгыс лоö ещажык, төварыс кутас весшөрö кујлыны. Сіџитö бөрінас, паскöдöм-пыџџи, заводјастö ковмас бөр-тупкавны.

Сегга-öд пабрік-заводјасыдлы көртыг-да, машинајасыг-да, із-шомыг-кынџи колö һаһ, шабди, картопель, крестаналөн вöчöм му-кöд прöдуктјас. Улö-кö лоö доныс крестана прöдуктјас-вылö, да кутасны вывті донөн вузавлыны мукöд төвар, секи крестаналөн овмöсыс бара вермас раџыны. Секи öтувтчöмөн, ладөн олöмыс робочеј да крестана-костын вермас жу г а в н ы.

Промышленност кыптöмид мијан артмас сöмын, важ-моз-кö лоö робочеј да крестана-костын бур воыгöм, кыкнаныслөн-кö öт-щöщ кутас бурмыны олöмыс. Һаһа-прöдуктјас-вылö оз-жö поџ лептыны донсö. Секи вермас бара угны гöмлөн доныс. Мијан-лы, комі војтырлы медга-нын оз шогмы дома һаһыд. Ми-öд һаһтö, мукöд төвар-моз-жö, богтам, асланым оз тырмы-да.

Кущöма мунö дон чінталöмыс.

Сöвет-правітельство да коммунист-партіја пуктöны дон чінта-лöм-ужтö мед-ыжыд ужö, щöктöны, кыџи поџö јонжыка бырöдны ковтöм рөскодјас, кодјас лептöны төварлыг вузалан донсö. донја-сыд-егкö һөжжөнйкөн чінöны-нын. 1923 воын став Сојуз-пагта тө-варјас вöліны кујим-дона војнаöџ-серті. 1926 воын, октабр төлыг-кежлö ми вермім чінтыны төвар донсö, гөгөр-кö арталам, 37 прö-цент-мында. Коһан тулыснас щöктылісны чінтавны төвар дон 10%-вылö. Öнi һеважөн лоі видлалöма—кущöма муніс дон чінталöмыс. Вöлöма-кö, тајö у ж ы с м у н ö м а о м ö л а - н а. Прöмышлен-ностлөн-егкö төвартö чукөрөн леџан донјассö во-чöжн а с т ö д -ч ö м ö н л е џ ö м а. Сöмын богтагыгјаслы сіјö омöла төдчö. Вуза-гыгјасыс—коператсіја, да государстволөн вузасöм пыр-на тырöма-

өг ковтөм рөскөдјасөн, сы-вөсна абу вермөмаөгө щөктөм-серти чинтавны донсө. Мукөдлаын сегга коператсја вывти донөн вузагөм-эыс бөгтөма ыжыд барышјас.

Бөстам-кө ассыным област, адхам, — мијан сја-жө һөжјөһикөн төварјаслөн доныс чинө. 1924 воын, март төлыгын Сыктывдин-карын сакар килограмм вөлі сулалө 1 шайт да 37 ур, таво январын—75 ур. Мукөд төварјаслөн сја-жө кадјасас угі донјасыс: совлөн—12 ургаң 7 урөз, карасинлөн—37 ургаң 18 урөз, изтөглөн—пачкаыс—23 ургаң 15 урөз, мајтөглөн — кусөкыс—40 ургаң 20 урөз, кослунја вылөн—1 шайтгаң 85 урөз килограммыс, ситечлөн—67 ургаң 41 урөз метрыс, көрттувлөн — 1 шайтгаң 40 урөз килограммыс. Һаң һеуна донтөмжык-жө лоі. Рузөг пыч пуд вөлі сулалө 2 шайт да 20 ур, таво январын—1 шайт да 94 ур. Мөсвылөн доныс пөшти ез вежы.

Ферт, өти-мөд төварлөн доныс ез-на уг. Сегга-өд став сиктјастө оз поң өти тужө пуктыны Сыктывдин-карыдкөд. Уна-на ковтөм (лишнеј) рөскөдјасыс мијан коператсјалөн.

Комвнаторг туждөдө дон чинталан ужсө.

Һекөд-кө оз кут вермагны ыжыд төвар донјасыскөд, секи донјасыд, угөм-пыдди, кутасны лыбны. Правительстео щөктис тајө ужсө нуөдны Комвнаторглы. Комвнаторг бура төдмалө рыноксө, сөтө индөдјас вузасысјасы, лөбөдалө вузаган донјассө. Көди оз кывзы, сөщөмсө вермөны чорыда мыждыны.

Мијан областувса Комвнаторг коһан во арнас пөшти став колана төварјаслы пуктавлис донјас. Сја донјасыс-вылө оз вөлі поң вузасны. Сөмын уна коператив абу-на пыдди пуктылөмаөгө тајө донјассө, вөчөны ас-ногнас.

Ми јуавлим өни Комвнаторглыс,—мига, кущөма мунис дон чинталөмыс област-паста тавога январгаң. Вигталисны: кучик төварлыс-пө январгаң лејим донсө 2-10%-вылө, ситечјаслыс—5%, сакарлыс—5 ур килограммыс, сов мөздөны актсизыс да сы-вөсна угө доныс 22 ур пуд-вылө. Сиктјасын-пө һөжјөһикөн кутис-һин чинны төвар донјасыс.

Правительство-өскө щөктис быдлаын төвар-вылө тавога январса донјасөн чинтавны тавога јуң-кежлө 10%-вылө. Сөмын мијан областын һөжјө-тај артмө тајө ужыс. Воңө-кежлө Комвнаторг лөбөдө јешщө чинтыны донсө ситечјаслыс 3-5%-вылө, көрттувјаслыс—5%, быд-нога көртлыс—5%, стеклөлыс—5-10%, аһилиновеј (мичөдчан) краскајаслыс—20%, жежыдпычылыс—5%. Сегга лоө лөсөдөма вузаган донјас быд-нога пөсудалы, галантерејалы да кампет-преһикјасы. Тсентр-воңын шыөдчөмаөгө, мед һаңлыс јешщө-на лејасны донсө. Öнија Комвнаторгөн јөзөдөм һаң-донјассө оз-жө поң лептыны һекущөм вузасылы. Мед һөбысјас төдисны дон-чин-

талом-јывгыс, Комвнаторг щоктө быд коперативын да лавкајасын ошодавны гижодјас (прейс-куранты), көні лоо ортча гижома важ да чинтөм-бөрын донјассө. Кутасны-кө коперативјас бура вермагны ковтөм рөскодјаскөд, секи дон чинталомыг убытка оз ло.

Мыј-вөсна төварыс донсалө.

Мукөд губернајас-герти мијан төвар донјасыс сулалөны вылынжык унатор-вөсна. Отикө, став төварсө мијан лоо вајны зев ылыг—көрттујасөн, парокодјасөн, сесга вөвјасөн. Уна ки-пыр төвартө лоо лезны.

Мөд-кө, унжык төварсө да һаңсө колө-ескө вајны гожөмын, ыжыд ва-дырји. Сы-вылө колө уна гөм. Гөмыс мијан вузасыгјаслөн оз тырмы. Банкјасыг ужөн гөмсө гетавлөны регыд-кежлө дај ещаөн. Вузасөмас гөмыс бергалө һөжјө. Коператсјалы да мукөд вузасыгјаслы лоо төвар-вылас пуктавын гырыз содтөдјас.

Кожмөд-кө, вузасыгјасыс оз-на, кужны лучки лөгөдны ужсө. Налөн гырыз содталөм (накладные) рөскодјасыс төвар вајөмыг, төварсө оз кадын сузөдны, гормөны, ужалөны плантөг, самтөг. Асланыс гөмыс оз тырмы - да, лоо бостны төварсө ужөн, мынтыны ыжыд прөцент уждыгөмгыс.

Сесга пөшти өнөз-на коперативјас гетавлисны төварјассө вывти уна шьенјаслы ужөн. Ужјөзсө чукөртны зев лоо дыр. Ужјөзнас геталөмөн падмө став ужыс. Уна коперативын мед-бөрја војаснас вөлины лотајтөмјас. Сы-вөсна јона чини коперативјаслөн ас-капиталыс. Вөли-кө-ескө унжык гөм асланыс вузасыгјаслөн, секи, ферт, төвартө позис сузөдны донтөмжыкөн.

Унаыг-на төварјассө новлөдлөны отарө-мөдарө: вајлывласны Сыктывдин-карө увлаһаһ, сесга летчөдөдөны бөр Јемдинө; либө Сыктывдинө вајасны Мураһаһ, сы-бөрын нуөны Вичинө. Тацитө гөкыд төвар вајөмыд сувтө зев вылө.

Төвар локтан туј-куһаыс областувса вузасыгјаслөн-ескө емө асланыс конторајасыс да сетчө мукөд-дырји колана төварсө Сыктывдин-карө вајлытөг оз ректавын. Ферт, накладнеј рөскодјасыс татыг содөны.

Сесга плантөг ужалігад, потребобшествојас боттавлөны уна ковтөм төвар. Сецөм төварыд дыр кујлас, сылөн доныс угө, лоо бөринас весшөрө вузавны.

Содтөдјас төвар дон-вылө сиз-жө уналаын гырызгөс, мукөдлаын 20 прөцентыг унжык.

Со кушөм торјас-вөсна төвар-доныд содө. Вермам-кө ми тајө нелучкијассө регыджык бырөдны, секи кокһижык лоо лөгөдны донтөм төвартө.

Кушом индоджас еетис областувса еезд.

Товар-дон чинталом-жылыг уна сорнитисны 6-од областувса еезд-вылын.

Сени индалисны: колө-пө буржыка лөсөдны туужас. Мед ветлисны унжык парокоджас да кажлывлисны ыложык. Јујас колө весавны пуктавын сетчө пасјас, мед парокоджас вермасны војын ветлөдлыны. Парокоджас бөгтөны ыжыд-дон товар вайомыг. Колө-пө вайомыг донсө чинтыны, мерса-нын нан вайомыг.

Мед отарө-мөдарө товарјасөс кыскалөм ез вөв, колө-пө товарјасө нуны ыложык ректывтөг, ещажык вөчавны выгрузкајас. Вузасан уж лөсөдны план-герти, бөгтавын товарсө кадын. Колө вузасыјаслы банкјасан гетавны ыжыджык уждөмјас, да дыржык-кежлө. Вузасан рөскодјас колө-пө јешчө-на јонжыка чинтавын, төварыслыг бергалөмсө өдөдны, сөгга ещажык кі-пыр лезны.

Крестанаон отсавтөг дон чинталом оз артмы.

Оз-кө агныс крестана да робочејјас кутны бура виөдны, секи дон чинталөмыд буратө оз мун. Неважон, март-төлыгын, коммунист-партијалон Тсентральнеј Комитет еетис та-жылыг индоджас. Мед-војдөр сени шуөма — кычј пуктыны ужсө коператсијаын. Колө-пө товар-дон чинталом-жылыг шленјас-возын щөкыджыка виставлыны. Ревизионнеј да лавочнеј комиссијаслы колө тајө ужсө јөткавны воө, бура виөдны, мед коперативыс пыфди пуктис Комвнаторгөн индөм донјассө. Лавочнеј комиссија колө вөчны быд лавка-бердө. Лавочнеј комиссијасон гетөм став индоджассө, правлењејаслы ковмас бура видлавын. Инструкторјаслы ковмас видлагөм-бөрын виставлыны шленјаслы — вөлөма-ө коперативас ковтөм рөскодјассө да товар-донсө чинталөмыс. Абу-кө нинөм вөчөмаөг, шленјасыс вермасны бөрјыны выл јуралыгјасөс.

Волісполкомјаслы сиз-жө щөктөма виөдны, мед вузасыјаслөн донјассө вөлі пуктөма Комвнаторг шуөм-герти. Волісполком-бердса коперативнеј сектсијаслы ковмас щөкыджыка кывзыны отчотјас дон-чинтөм-жылыг, гетавны индоджас ковтөм рөскодјас бырөдөм-да төварјас-вылө содтөд дон чинталөмјас-жылыг. Сектсијаса ужас колө кыскыны став сиктса воөмөстчыг јөзсө: крестанаөс, коммунистјасөс, комсомолецјасөс, учительјасөс, делегаткајасөс.

Нывбабајаслы колө кутчигны тајө ужас. Делегаткајас собрәнејас-вылын колө бура сорнитны, да сетны индоджас дон-чинталөм-жылыг. Стенө-өшөдан-газетјасын мијан пөшти нинөм-на оз гижлыны төвар-дон да ковтөм рөскодјас чинталөм-жылыг.

Сөгга өниөз-на сиктса коммунист-јачејкајас сулалөны боқын, оз артавын дон чинталөмсө ыжыд ужон. Јачејкајаслы оз поженовтчыны. Налы колө мунны мед-возын, бөгтны ас-киас тајө уж-вылас чүјдөдөмсө.

Мини.

Буржыка пуктам уҗсө.

(Му да вөр-бердын ужалыгјас сојузса уҗ-јылыг).

Гіктјасын му да вөр-дорын медөн ужалыг јөз пыр содöны: годöны батракјас, содöны пес-кералыгјас, кодјас сы-помыг ас-ов-мөсас мед-уна нажеткасö бөгтöны, кер-лезыгјас, мукöд-пөлс ужалыгјас. Советвласт да коммунист-партия зилöны кокнөд сетны та-јö ужалыгјаслы, зилöны öтувтны профсоюзјасö, лөбөдалöны закон-јас најс дорјом-куза.

Гіктјасын му да вөр-дорын медөн ужалыгјас унжыкыс гөл крөгтана. Најö мед-матынөг робочейјас-динын, мед-јона сулалöны робочейјас-дорыс. Озырјаскөд, кулакјаскөд воҗсагигөн робочейјас отсөгсö мед-јона вермасны видчигны најöјасган.

Сöмын му да вөр-дорын ужалыг јöзыд пемыдөг-на, асланыс пемыдлуң-вөснаыс оз-на вермыны петны гөкыд олöмыг, дај быд-бокган бура, советвластлы отсавны. Му да вөр-дорын ужалыгјас-лөн сојузсы асланыс шленјас-пөвсас, мукöд сојузјас-дорыг, омөла-на-жö уҗсö пуктöма.

Коммунист-партиялөн индөдјасыс.

Коммунист-партия аҗö тајö омөлторјассö. Партиялөн Тсентральней Комитетыс му да вөр-бердын ужалыг-пөвсын уҗнуөдөм-јылыг неважөн-на лезліс торја шуөм. Сіјö шуөмас лучкі висталöма ставсö, мыј колö вöчны му да вөр-бердын ужалыгјасöс öтувтөм-куза, советјасö, коперативјасö, да мукöдлаө најс јонжыка кыскөм-куза. Батракјас, му да вөр-бердын мукöд ужалыгјас бокынөг-на советјасыг, коперативјасыг. Најö оз-на нөти вескөдлыны гіктса олөмнас.

Мед-војдөр Тсентральней Комитетлөн шуөмыс индö му да вөр-бердын ужалыгјассö сојузö öтувтөм-јылыг да сојузас вҗсö нуөдөм-јылыг. Сојузса уҗас уна-на нелучкијас емөг. Омөла-на сені сувтө-дöма јүгдөдчануж, еща-на сојузас пыртöма батракјасöс, омөла-на дорјöны сојузса шленјассö, да мукöдтор. Коммунист-партиялөн Тсентральней Комитет индö: колö-пö воҗö чорыджыка нуөдны батракјасöс да гөл крөгтанаөс (кодјас кызсö медөн ужалöны да сетыг ас-овмөсас мед-ыжыд нажетка бөгтöны) сојузö пыртөм уҗ, кыскыны ужалыгјасöс быдгама-пөлс сојузса уҗ-вылө. Му да вөр-бердын ужалыгјас јона-на пемыдөг. Колö заводитны јонжыка нуөдны на-костын јүгдөдчан уҗ, бырөдны лыффыгны-гигны кужтөм-луң, суҗөдны налы колан газетјас, журналјас, ыгајас, кыскыны быдгама-пөлс школајасö.

Шуом индö, колö-пö јонжыка заводитны доржны му да вөр-бердын ужалыгјасöс медалыгјас-вогас договорјас лөгöдалöмөн, кок-нöдны ужсö ужалыгјаслыг, зильны регыджык стракујтны батракјас-сöс, сизі вогö.

Коммунист-партия организацијаслы јонжыка колö вигöдлыны батракјас-пövсын ужнуöдöм-вылö. Партияын ещаöнөг-на му да вөр-бердын ужалыгјас, колö зильны најöс унжыкöс пыртны партијаö, кыз-пöчö кокнöдны налы партијаас пырöмсö. Нывбаба-јукöд-јаслы колö бура-жö јонмöдны ужсö батрачкајас да мукöд медөн-ужалыг нывбабајас-костын.

Со-мыјјас индалис коммунист-партиялөн Тцентраљней Комітетыс му да вөр-бердын ужалыгјас-пövсын ужнуöдöм-јылыг.

Кушöма мунö ужыс мијан областын.

Мијан Комі областын му да вөр бердын ужалыгјаслөн сојузыс —јöзлыд-серти мед-ыжыд сојуз. Тавога јанвар 1-öд лун-кежлö сени вöли лыгфынö 10.927 морт. Мукöдлаын-моз-жö, тајö сојузын мијан областын ужсö омöла-на сувтöдöма, емөг-на нелучкијас. Комі областын му да вөр-бердын ужалыгјас сојузын мед-унаöнөг кер да пес-лезыгјас. Вөр-лезöм Комі областын воыг-воö содö. Сы-серти щöц содöны вөр-бердас ужалыгјасыс, содöны сојузын шленјасыс. Сöмын сојузыс кыз-сурö став пырыссö босталöма вöли да сетчö веккавлины уна ковтöм јöз. Вегиг пыралöмаөг сојузас јöзöс медөн ужöдыг крестана.

Сојузса шленјас-пövсас југдöдчан либö мöд-пöлöс ужјас мунис зев омöла. Му да вөр-бердын ужалыг сојузлөн областувса-јукöдыс ез ыставлывлы јöзöс индавын öктса месткомјаслы ужнуöдöм-јылыг. Аслас ужнуöдöм-јывгыс некод-вогын-жö ез виставлывлы. Сојузса шленјас öкöз торјалöмаөг сојузыс. Вегиг шленскеј-взнос-јассö зев оз кадын мынтыны. Батракјас да батрачкајас-пövсын уж öктјасын зев омöла мунö, а көрјасöс вигыгјас-пövсын вегиг некушöм уж оз мун. Сојузö најјасöсеща-на-жö кыскöма. Виғму уж велöдан школајасын абу-на кызі колö бура ужсö лөгöдöма. Велöдчыгјасöс сетчö босталöны бөрјыгтөг. Сегва омöла-на вигöдöны асојузыс велöдчыгјасöс быдгама-пöлöс школајасö ысталöм-вылö да велöдчыгјаслы отсалöм-вылö. Емөг-на, ферт, омöлторјас-и тани индöмјас-кынзi.

Му да вөр-бердын ужалыгјас сојузса ужын, ферт емöс-и бурторјас. Вөр-бердын ужалыгјас унжыкыс-нын ужалöны коллективней-договорјас-серти. Сојузса шленјас-пövсыг индалöны сојузса да овмöс нудан ужјас-вылö. Лөгöдалöны ужалыгјассö курсјас вöчалöмөн. Шленјасöс дорјöм öни буржыка-нын мунö. Сетöны јонжыканын отсöг шленјасöс лечитöмөн да лечитöны курортјас-вылö ысталöмөн.

Му да вөр-бердын ужалыҗас ејездлөн шуөмјасыс.

Сыктывдін карын февралын муніс му да вөр-бердын ужалыҗас сојузлөн нольд областувса ејезд.

Ејезд шуіс: воҗо-кежлө-пө колө јонжыка төдмавны сојузлыг өіктса уҗнуөданінјасө, зільны сіјөс кыз-поҗө донтөммөдны да матыгтны шленјас-дінас. Шленјас-пөвсын уҗ вөлі омөла-на нуөдөны. Ејезд щөктө јонмөдны сојузса шленјас-пөвсын уҗсө став шленјас да делегатскеј собраньејас чукөрталөмөн. Шленјасөс сојузө бөстігөн јонжыка віҗөдны, мед-егкө ез вегкавны ковтөм јөз. Колө јона зільны јөткыны өіктса ужалыҗасөс профсојузса да мукөд-пөлөс уҗ-вылө. Му да вөр-бердын ужалыҗаслөн сојуз мјан өнөҗ омөла-на нуөдіс уҗ батракјас да батрачкајас-пөвсын. Ејезд шуіс, колө-пө чорыджыка нуөдны најјас-повсын уҗ, зільны кыскыны најөс сојузө. Медга-нын колө јонмөдны уҗсө том батракјас-пөвсын: најөс медальејасыс јонжыка вермөны уҗөдны гырыҗас-доргыс. Сөгга ејезд щөктө областувса правленнелы төдмавны, да кызі поҗө сувтөдны уҗ јаранјас батракјас-пөвсын.

Мед буржыка поҗас сувтөдны уҗсө му да вөр-бердын ужалыҗас сојузса шленјас-пөвсын өіктјасас, ејезд шуө: колдоговорјас-герті-пө месткомјас да волкомјас кутөм-вылө учреждөннејасоан бөстөм өөмсө колө колыны өіктјасас. Шленскеј взносјас тырөҗ чукөртөм-вылө колө јонжыка віҗөдлыны. Колө јона віҗөдны, мед-егкө өөмыс кыз-поҗө ешаҗык муніс месткомјас да волкомјас віҗөм-вылас.

Н.-Ул.

Јөз-костын өнiја уҗ-жылыс.

Апрель 15-өд лунсаң партијаса јачејкајас да волісполкомјас бост-сісны ғырыс да колана јөз-кост-уҗјас-бердө. Лоө нуөдөма сорнијас кресъана да робочейјас-костын со мыјјас-жылыс: ставмупагта јөз-кост олөм, төвар-донјас леҗөм,—партија да 6-өд областувса ејезд шуөмјас-серти, кер-шпал кылөдөм, кущөм омөлтөрјас лооны вина јуөм-помыс, гөриг-көзиг-кежлө лөгөдчөм, виҗму јуклөмјас, волісполком уҗ-жылыс, да мукөдторјас. Сорнитөмјас-бөрын, быдлаын, быд сорни-куҗа мыјкө лоө шуны.

ВКП (б) Обком да Обісполком газет-пыр жеңыдика індісны-нин тајө уҗјас-жылыс, щөктісны вель унатор вөчны. Тајө гижөдас ми һеуна сорнитыштам, кыҗи уҗјассө нуны буржыка, шылыда, мед-егкө уҗ-бөрас сиктса олөмын мыј-гурө төдчанажыка воҗө јөткыштчис.

Сіктјасын һевеекыд јуөрјас ветлөны.

Газет-пыр јуөртөмјас-серти, өни позө-нын төдны кыҗи капиталист государствојас һөжжөһикөн өтувтчөны, ас-думгыныс көсјөны Сөвет-сојузөс бостны кыщ-піө, өтув жугөдны да шыбытны сөветвласт.

Коркө, һеважөн-на, робочейјаскөд сорнитигөн Сталин-јорт шуис: „Буржујјас војнаөн мијан-вылө оз-на мунны таво тулыс-һи, таво ар. Најө сы-вылө абу-на помөҗ лөгөдчөмаөс. Буржујјас көт-ескө өни бостгасны војујтны, да робочейјасыс оз окоһитны. А робочейјастөг војујтны оз поз“. Ферт, сiјө сiҗи і ем. Англија,— мед-јона мијан-вылө војнаөн мунны капиталист-государствојасөс ызјөдыс,—тужитчө, мыргө быднөгөн, тујпом коргө Сөвет-сојуз-вылө војна кыпөдны. Сөмын кыс сы-вылө сылөн жеңыджык-на. Өти-кө, китајса револютсiја вывти јона Англијатө трегитө-пыркөдө. Мөд-кө, англијаса робочейјас, војнаөн

мунны лөгөдчөм-пыѳѳи, пыр-өтарө өтүвтчөны да јонмөдчөны војна-лы воча.

Өнија став јөз-кост олас-ног-серти оз поѳ шуны—мијан-вылө ка-питалист-государствојас вермасны регыда кадјасын војна кыпөдны. Ужалыг јөзлы оз ков сиктјасын быд вашкөдчыглыг кывзыны, да весшөрө агсө повзөдлыны. ѳерт, некодлы војнаыд абу нимкоѳ, лө сыыг видчыгны, сөмын вашкөдчыгјасыдлыг кывзөмнад да на-ног шуагөмјаснад сөветвласттө он јонмөд, некущөм отсөг он вермы гетны. Мед-бур лө, тајө кадјаснас-кө робочејјас да крестана бөгт-васны олөмкөд төдмагны газетјасыг, кутасны бурмөдны уж воліс-полкомјаслыг, мөда-мөдлы отсасан комитетјаслыг да коперативјас-лыг: кыпөдны уж Осо-Авиахім јачејкајаслыг, сы-пыр төдмагны во-јеннеј ужөн, сөгга гетны ыжыджык отсөг „Комі морт“-нима аеро-план вөчны.

Төвар донтөммөдөм ужө колө кутчигны щөщ ужалыг јөзлы.

Коммунист-партија да сөветвласт төвар-дон леқөм (төвар дон-төммөдөм) өни лыѳѳсны мед-ыжыд уж-пыѳѳи. Мыј-гурө өнөѳ та-серти вөчөма-нин. Уна индөдјас-нын гетөма төргүјтыгјаслы. Партија Тсентральнеј Комитетлөн февральса пленум шуис: тавоса јуѳ төлыг-кежлө-пө колө став төварыслыг донсө леқны 10%, да октабр-кеж-лө вузасан рөскод чинтыны 15%-вылө.

Сөмын мијан облагтын тајө ужыс мунө нөжжө. Öтарө-кө, төварсө лөө вајны вывти ылыг. Мөдарө-кө, көрттујјастөгыд вајөмыс вывти вылө сувтө ¹⁾.

Ужалыг јөзлы быдөнлы колө јонжыка кутчигны төвар-дон ле-қөм ужө. Налөн ужыс вермас лоны дај колө со кущөмөн:

Öти-кө, төдмавны партијалыг, сөветвластлыг да 6-өд облагтув-са гјездлыг щөктөмјассө.

Мөд-кө, исполком-бердса гектсја-пыр төдмагны мыј вөчөмаөс да воқө көсјөны вөчны төргүјтыг организатсјајас төвар-дон леқөм-куѳа.

Көјмөд-кө, некущөм-ногөн оз ков леқны коперативјаслыг гөм таргајтны. Öдјөжык мынтыны шленскеј-взнос—сјјөн содтыны ко-перативјаслыг капиталсө, мед налы быд посчи партија төвар вајиг-кежлө ез ков уждыгны банкыг.

Нольөд-кө, гектсја-пыр волісполкомлы отсавны вөчны төвар-дон леқан план да сы-серти коперативса собрањејас-вылын гетав-ны правленьнеыслы индөдјас.

Витөд-кө, омөла дон-леқан ужнуөдөм-јылыг (ѳерт, щөщ і бура тајө ужтө нуөдөм-јылыг) колө гижны газетө.

¹⁾ Төвар-дон чинталөм-јылыг уна висталөма тајө журнал №-ын (виқөд 9 листбок).

Таҕи лоо бостыны төвар донтоммодан уж-бердө ужалыг жөзлы, таҕи колө гөгөрвоны тајө ужсө партіјаса јачејкајаслы да воліс-полкомјаслы.

Леҕөм кер-шпал ставсө колө кылөдны.

Газетјасын гјжлісны-һін кушөм кылөдчан донјас таво лооны. Сөмын сы-дінө колө содтыны: кылөдчыөјас-кө вывті кутасны дон-сөдчыны, да коһан вога-моз һужөдчыны,—керлеҕыг пірмајассө гырыг рөскод-улө воштасны. Сөкі најө оз вермыны коһан кадө сетны сөм областувса бјуджетлы. Сы-вөсна областувса бјуджетлы лоо вывті сөкыд, сы-вөсна вермас падмыны туж вөчөмјас, школајаслөн да больһичајаслөн ужјасыс, һур когтөмјас, мукөд-пөлөс уж. Оз ков вунөдны, кер-шпал вузалөмыс-өд мјјан жын бјуджетыс воө.

Та-јылыг лоо буржыка быдөнлы мөвпыштлыны да сөлөмыг, төлкөн сетны отсөг областувса овмөс кыпөдны.

Зумыда колө кутчөсны сөктса олөм бурмөдөм-бердө.

Тајө тулысса уж-дырјі Обком да Обісполком шөктісны јачејкајаслы да волісполкомјаслы јонмөдны сөктса олөм бурмөдан уж. Җік өһі, тајө тулысын бостыны кујім тор-бердө: вһна јуөм чһнтыны, вһҕму јуклөм (вештагөм) өдҕөдны да бурмөдны, крегтанаөс туж-дөдны вьл-ногөн вһҕму ужавны.

Сөрт, сөмын тајө ужјас-пырыс позө сөктса олөм бурмөдөм-бердад кутчөсны. Быдөн мһ төдам, өһі мјјан комі муын кутіс вывті пагкавны вһна јуөм да сы-понда быдсама омөһгорјыс. Коһан вога јуһ төлыгсаһ област-пагтаын јуөма вһна (русская горькая) 600 сурс шажт дон, сы-мында-жө вәјөм сур да јешшө самөкур. Вһна јуөм-вылө во-гөгөрнад, тыдалө, јөзыд таргајтөны кык мһльон шажт-гөгөр. Сөгга вһна јуігјасөн когаөһны. Мыјдасө оз вөчһны мукөд омөһторјас! 1926 воын мһлітсіја-пыр мунөма морт-вһјөмјас, кулігаһітөм-јас, да мукөд-пөлөс омөһторјас-јылыг 1972 фелө. Со вһна јуөмыд мыј вөчө. Та-понда мһ і шуам, мһга, јөз-костын ковмас јона горһһтһны вһна јуөм-вылө рөскод чһнтөм-јылыг. Сөгга куш горһһөн һһнөм оз артмы, ковмас јөзлы шуны: вһна вузалан лавкајас тупкөм-јылыг, мһлітсіјалы самөкур вөчөм дугөдан ужын отсасөм-јылыг, кулігаһһтөм дугөдөм-јылыг. Сіјө шуөмјассө збылыг олөмө пөртһны.

Вһҕму јуклөм—вывті ыжыд уж. Өһі җемлеустројство крегтана оз-на вермыны нуөдһны. Ас-костын јуклыгөм (вештасөм) донтөгжык сувтө. Лөсыда-кө сіјөс пуктан, позө і сы-пыр вһҕму ужалөмыг һөльчкһјассө бырөдһны. Сөмын јуклыгөмјас өһөҕ пыр-на мунлісны вәһногөн. Сы-вөсна бурторсө јөзлы ез сетлыны. Өһі областын бостсөмаөг јуклыгөм-бердө вөлөгт 35-кымын. Сіјө вөлөгтјасас колө вһҕөдһлыны пріговор-вылас да сіјөс лөгөдһштһны, мед јуклыгөмыс ез посөһөдһлы вһҕмусө. Сөгга мед јуклыгөмјасыс воҕө кутісны мунһны өдјө да буржыка, колө тајө уж-бердас кыскыны агрономјасөс.

Выл-ногөн ви́му-бердын крестаналён ужаломыс (турун көзём, уна-пөлөс көзаён вёдитчём, мукөд-пөлөс вылторјас) вермас лоны сөмын, јуклыгөмјас-кө бура мунасны да крестана бостгасны ужавны өтувјөн. Тајөс крестаналы некор оз ков вунөдны, дај кад-нын кутчисны тащём олөм-бердас.

Партјачејкајаслы да волісполкомјаслы ужсө колө јөткыны воқө.

Өнија ужнуөдөм (кампания)-кежлө индөм ужјас-јывгыс ми војдөржык-нын јона горнитлывлім. Сөмын унжыкысө куш горнитөмнас і коллі. Сы-вөсна олөмыд јөз-костад вежгө вывті нөжјө. Таво тулыс крестаналыг овмөс бурмөдөмсө, төвар дон-лезан ужнуөдигмоз, колө-нын воқө јөткыштны. Тајө тулысса ужнуөдөм-дырјі колө со мыјјас вөчны:

Бура төдмавны кущём вылторјас сиктса крестанаөн ви́му вөдитөмын вөлі колан гожөм-кежлө, төвбыдөн мыјјас-јылыгжык крестана горнитлісны (с.-к. круж. собрање-вылын да мукөдл). Тајө тулысын да локтан гожөмын чорыда колө нуны ужсө сјјө горніјасыс-куча.

Ви́өдлыны мыј вөчөма волісполкомлөн тавога бөрјыгөмјасган. Сы-јылыг, јөз-кост горнитөм-бөрын, индыны вермана уж волісполкомјаслы воқө-кежлө. Сјјө индөм ужјассө вөчны помөз.

Партјаса-јачејкајаслы да лыгфыван-керкајаслы ви́өдлыны: кущём ужјас төвбыдөн нуөдөма јөз-костын, мыј сјјө ужјас-пырыс вермөма вөчны, мыј колі јешщө вөчны, да сы-герті јөткыштчыны ужнас воқө.

Обкомлыг да Обісполкомлыг щөктөм ужјассө гөлөмыг нуөдны. Оз-кө индөм каднас ешты, помавны бөрас, жынвыјө енөвтчыны оз ков.

Тани индөм ужјасыс гырыгөг да өөкыдөг, на-динө лоө пуктыны ыжыд вын да кужөм. Сегга-өд некущём уж јөз отсавтөг он вермы вөчны, најөс колө кыскыны ужас—тајө јачејкајаслы да волісполкомјаслы оз ков вунөдны.

Воқө-кежлө колө быд вокков вөчөм-бөрын бөрө ви́өдлыны, төдмавны: мыј вөчөма, бура-ө вөчөма, кытчө воөма. Сы-бөрын вөлігөті выл вокков вөчны. Тајі ковмас воқө нуөдны көт кущём уж. Сөмын тајі асланым ужөн вермыны кутам бура кыпөдны, бурмөдны крестаналыг, щөщ областлыг дај став Совет-сојузлыг олөмнысө, јонмөдны луныг-лунө сөветвласт.

Булышов.

Област-пыщкын вьл-местао овмодчыны муном.

Мукод губерњао овмодчыны мунны оз поф.

Војна кусом-бoryн, сузчытoма олoм-вoсна, мiјан областыг jо-зыд jона кутисны мунавны овмодчoм-вьлo мукoд губерњајасo. Мед-га jона мунoны Сiбырлањ.

Мiјан Комi областыд, пукалo паскыда (428.498 квадрата-кило-метр). Бьд олыг-јурo воo пoштi кык квадрата-километр. Сoмын мi-јан бьдлаын тырoма вoрoн. Мувицтo лoo вoчны вoрыг, пуктыны уна вьн. Сiбырад емoг вoртoм-iнјас. Сещoм iнјасад мувицтo вoчи-гoн оз ков вoртo пoрoдны, бертны уна вьн. Ташoм местајасыс-i мiјан областыг joзтo кыскoны вoли Сiбырад.

Војна-бoрын сузчытoма олoмыд, ферт, ез сoмын мiјан областын вoв. Бьдлаын секi вoли гoкыд олoмыд. Мукoдлаын јешцo-на вoли гoкыд овны: jозыд уна, вицмуыд еща, паскoдчыны местајас абуoг. Сы-вoсна мукoд губерњајасыг уна joз шыбытчисны Сiбырлањ. му-кoд вицмуа местајасo, овмoдчалисны сетчo. Ташoм муныгјасыд, ферт, первојтo овмoдчалисны вицмутo кокњижыка вoчан местајасo.

Војна помагoм-бoрын правительство Вицму-комиссариатлы щoк-тиc тoдмавны: кoни унаo емoг вицмуoн ужавны шогмана тыртoм местајас, да кoни (кущoм губерњајасын) уна-o емoг лшней joз, кофјаслы вицмуыс оз тырмы, дај вoзo паскoдчынысo некытчo. Сещoм iнјасгыс лшней joзсo колo вoли вештыны вицму-вьлo шогма-на iнјасo.

Мiјан област ез вeгкав сещoм места-улас. Мiјан асланым ем уна вицму-вьлo шогмана тыртoм iнјасыд. 1922-oд вога Вицму-ко-миссариат план-герти, вoли шуoма вaјoдны мiјан областo овмoдчoм-вьлo joзoс мукoд губерњајасыг. Сы-вoсна-i мiјан областыг мукoд губерњаo овмoдчыны мунны Вицму-комиссари-ат план-герти, оз поф.

Вьллаo овмoдчыны мунан уж Советвластлoн правительствoыс нуoдo oни чорыда вoзвыв лoгoдoм план-герти. Кытыг, план-герти, joзсo нуoны вьл местаo овмoдчoм-вьлo, налы муннысo правитель-ство сетo отсoг. Кoрттуј-вьвти машинaн нуoны ещажык дон мын-тoмoн. Сетoны дьржык-кежлo ужoн гoм. Сетoны јешцo некымын мукoд кокнoдјас. Та-јылыг мiјан крестанаыд лыффoны да кьвлo-ны тсентрса гaзeтјасыг. Сы-вoсна најo щoкыда локтoны Областув-са Вицму Управлeннeo, шуoны: мi-пo мoдам Сiбырo, льбo кущoм-кo мукoд губерњајасo овмoдчыны. Корoны гижoд, мед најoс кoрт-тујoд нуисны донтoгжык, да мунан iнас мед налы сетисны вицму-вьлo места.

Мi шулим-нын, мiга, мiјан областыг мукoд губерњајасo овмoд-чoм-вьлo мунны оз лeзны. Аснаукoн муныгјаслы Областувса Виц-

му Управленье некодлы некущом гижод сетны оз вермы. Сегга аснаукон муныясны оз сетны вылаас некущом визму.

Ми та-жылыг унаыс-нын гижлим дај вигтавим. Сомын-тај вигталомто мукодыс пыфди оз пуктыны, вузаласны став олём-выломсө, мунасны либө Гибырө, либө мукодлаө кытчөкө, Сещом војтырыд шөрөвыјө вошоны: татыг вөв-мөссө вузаласны, сетчө мунасны-да, овмөдчан местасө оз сетны. Сізі овмөдчыны вермытом јөзыс өнөз Гибырө чукөрмөма 40.000 морт-сајө. Серт, на-пыйн емөг-і комі крестана. Налы сені абу кокні. Мукодыс, кодјас вермөны, бөр локтоны татчө.

Выл өвмөдчан инјас асланым област-пыщкын уна ем.

Вылыг овмөдчыны местајас мијан област-пыщкын зев-на уна. Војна заводитчытөз-на, важөн, сар-дырга правительство шулис мијан областө вәјөдны мукөд губернајасыг јөзөс. Сы-вөсна 1901-1903-өд војасө мијанын местајас видлалөмаөг велөдчөм јөз. Најө адзөмаөг мијаныг уна визмун ужавны шогмана-инјас.

Богтам-кө Кама-ју-жылыг Вигланаса лесничество, сетчө позо овмөдчыны зев уна крестанын семјалы. Визму ужавны местајас емөг бурөс. Позө јона вөрәвны-кыјыны, сені сегга кер лежөны быд во. Јөзсө кер лежөм-вылас өні сетчө медалөны бокуг. Олыг-јас сені пөштө нөтө-на абу. Овмөдчыны позо некодлыг возывв јуастөг да вөзжыгтөг. Сомын колө возывв ветлыны да видлавны местасө. Видлалөм-мыгті, кыті шогмас, сетчө і позо овмөдчыны. Сомын-нын овмөдчөм-мыгтыс во-тыртөз колө гижыны матысса волісполкомын да овмөдчөм-јывгыд јуөртны Ујездувса Визму Управленьебс.

Сегга ем овмөдчан инјас Печера-ју-куза. Сені олыгјас пукалөны шоча-на. Вијас-вилө местајас ју-пөлөныс уна-на ем. Овмөдчыны муны позо, Вигланаса лесничествоө-моз-жө, некодлыг возывв јуастөг. Позө овмөдчыны некодөн-на пукгытом инјасө. Позө сені овмөдчөмөн уна скөт вижны, чері кыжны, вөрәвны. Позө щөщ һаһ вөфитны, сомын гожөмыс жеһыджык-да, сөкыджыка воө-а.

Тајө местајасыг-кынці област-пагта позо овмөдчыны јујас-куза, каженеј вөрө быдлаө, медтыкө ем визмун вөфитны шогмана инјас. Сомын тащөм-инјасас овмөдчыны мунтөз-војдөр лоө корны местасө вундыны Визму Управленьејаслыг да лесничеејаслыг.

Каженеј вөрө овмөдчыны места вундөм-жылыг шыөдчөмыс сетзө волісполкомө. Шыөдчөмын колө индыны места һимсө, кущөм лесничествоын, кущөм кварталын да дачаын. Волісполком тащөм шыөдчөмсө ыстө лесничейлы. Лесничей, лым сылөм-бөрті, шыөдчөмјас-серті, овмөдчыны коран местајассө видлалө. Сегга сіјө вигталө, позо оз вундыны местасө.

Местасө видлавны ветлігөн лесничейлы вөлыс сетзө местасө корысһаһ. Лесничейөн видлалөм-бөрын, Лесотдел да Визму Управ-

леңнејас-кө шуасны овмөдчөм-вылө коран инсө сетны, сеті вундыны ыстыггө лыбө землемер, лыбө щөктыггө вундыны лесничейлы.

Выллаө овмөдчыгјаслы сетгөны отсөгјас да кокнөдјас.

Выл овмөдчан инјасө вундөмыг гөла да шөркөдҕема олыгјас-лыг доныс оз бөгтгы. Тажө ужсө вөчөны госуларствоса щөт-вылө. дон перјыггө сөмын буржыка да озыржыка олыгјаслыг.

Выл местаө овмөдчыгјас вермөны обществоас важ виғмунас вөдйтчыны выл местаө мунны сетөм строкөз. Та-вылө мед-ыжыд строкыс выл местасө вундөмгаң 12 во.

Керка-карта да мукөд стрөјбајас вөчөм-вылө вөр сетгө дон бөгттөг, вөрыс-кө, бытө ем, овмөдчан инас.

Виғмуыг вот оз бөгтгы вит во-чөж выл местаө зикөз-нын овмөдчөм-бөрті. Зикөз выл местаө овмөдчөмыс лыддыгө, кор сені лоө вөчөма виғмусө важ местаас-мыдта, да кор вөчөма овны шог-манадз-нын керка-карта. Тажө кокнөдјас-кынзї, таво Обісполком шуис вөрө выллаө овмөдчыны муныгјаслы сетны отсөгтор гөмөн: выл местаө мувиғ вөчөм-вылө, скөт нөбөм-вылө, абу-на-кө скөтыс, виғму ужавны машинајс нөбөм-вылө. Кама ју-јылө Виғланаса лесничествоө да Печера ју-дорө муныгјаслы отсөггыс сетгө щөщ туј-вылө.

Сегга выл местаө овмөдчыны муныгјаслы Советвлагт отсалө уждысан-инјас-пыр уна во-кежлө гөм уждөмөн. Гелькозбанк уждөн гөмсө сетө уждысан төваріщегтвојас-пыр во кујим-нөль-кежлө. Уж-дылөмыг бөгтөны квајт да нөль прөчент воыг.

Өтувјөн овмөдчыны муныгјаслы сетгө унжыка отсөггыс.

Отсөг-вылө Обісполком сетіс Обл. Виғму Упр. 10.000 шайт. Тажө 10.000 шайтсө шуис сетавны сїзї: выл местаө өткөн муныгјаслы 180 шайтыг унжык гемја-вылө не сетны; өтувтчөмөн (өтувјөн) овмөдчыны муныгјаслы сетны гемја-вылө 300 шайтөз.

Отсөг шуөма сетны выл местаын виғмусө агроном велөдөм-серті ужавны бөгтыгјаслы; медса-воз сетны отсөгсө өтувтчөмөн овмөдчыны муныгјаслы, сегга кодјас мунөны Леткаса да Ношулса лесничествојасө. Печера-ју-дорө, Кама-ју-јылө—Виғлана лесничествоө. Мукөд местаө муныгјаслы сетны бөрынжык.

Шыөдчөм отсөг корөм-јылыг колө сетны Обл. Виғму Управ-леңнеө сөңтабр 1-д лунөз. Шыөдчөмкөд щөщ колө ыстыны гїжөдјас: 1) ыжыд-ө гемја да мыјјас емөг овмөсын; 2) кор вундө-ма выллаө местасө да кодї вундөма (землемер, лесничей); 3) көні лоө выл местаыс (местаыслөн нїмыс, кварталыс, лесничествоыс); 4) ылын-ө важ оланінгаң; 5) аграномөн відлалөм да асгыс кыв шуөмөн (заклучеңнеөн) виғму ужалан план; 6) кушөм вөр да гы-рыг-ө местајасыс быдмө; 7) мыј-вылө колө отсөггыс

Отувјон выллао овмөдчыны муныгјаслы отсөгыс гетсө: выл местајасас-кө абу-на вөчөма візмусө агрономөн лөгөдөм план-серті тырмымөн: візмусө-кө щөщ-на ужалоны важ оланінас. Отка-овмө-сөн выллао овмөдчыгјаслы отсөгсө гетөны, најө-кө мувізсө выл вундөм інас заводітисны вөчны 1925-өд воын, октабр 1-өд лун-бөрын. Тајө кадгыс-кө воҗжык-нын выл местасө вундөма да сетчө воҗжык заводітөма овмөдчынысө мунны,—тајө 10 гурс шайтгыс отсөгыс оз гетгы.

С. д. Куклын.

Мыјөн вердны скөтөс.

(Абу-кө тырмана туруныд).

Міјанын, вој-вылад скөтлы көрымысво-гөгөрсө щөкыда-коф оз тырмывлы. Јешщө-нын оз тырмывлы, кор тулыс-помыс нҗжавлө. Сөмын міјан крестана мыјлакө оз зільны кадын көрым тырмытөмсө вештыны. Гожөмын, арја-вылыс крестаныныд-ескө адҗас-нын, кущөм лоө вопом, кущөм воас туруныс, да оз бостгы заптыны, турун-кызі, скөтлы мукөд-сікас көрым. Омөль урожаја вонад-кө-ескө крестана-ныд арҗаңыс кватітчасны, секи көрымтө скөтлы лөсөдны абу-і сө-кыд. Сегга, төв пукгөм-мыгҗи, сіјө көрымсө кужөмөн вердөмөн по-җис-ескө кокнҗыка вотө вуҗны,—көрымыд суҗгис, ез-ескө ков скөт-гыд чінтыгны.

Колан гожөм віҗас пуктыны ез вөв бур кадыс. Туруныс крестаналөн, воҗҗа војас-дорыг-ескө, ез ло ещажыкыс. Сөмын куҗа дугдывтөг зерөмјасла колан вога турунјасыс сөдагисны, пөткөдан совјасыс турунјасгыс мыскагисны. Сегга улөн чөвтөм-вөсна зорөд-јасын сотчисны. Сы-вөсна колөм вога турун лоі мігтөм, чөскыдтөм дај ещажык пөтөса. Скөтыд сіјөс дыша вөјөны.

Көт-і сізі, мі-тај шулім-нын, міга, крестанаыд ез зільны лөсөд-ны таво мукөд-сікас көрымтө. Оні лоө мөвпыштны, кызі-ескө ку-щөм көрым міјан ем, сіјөн воштыгны тулысөҗ, скөтөс луд-вылө лөҗтөҗ,—тулыспомыс-кө куҗ лоө.

Та-јылыг віставтөҗ мі јешщө шуам, кызі-ескө воҗө-кежлө бы-рөдны көрымјас тырмытөмтө. Крестаналы колө чорыда мөвпышт-ны сы-јылыг. Мі огө кужө віҗтыны (экономить) турунтө: омөль лас-нҗјаснад вешшөрө уна талөдам скөт-кокулө. Вөчны-кө-ескө крестан-нынлы карта-вылас датчана-нога ласнҗи¹⁾, секи туруныд скөт-кок-улад оз летчы. Сегга воҗө. Крестаныныд адҗө-нын—туруныс оз тыр-мы, а іҗассө карта-вылө вољсалө. Абутөм інад ескө іҗасыд бур кө-рым-нын, көтөдөмөн-кө да шырөмөн-кө сіјөс вердны. Серт, карта-

¹⁾ Кызі колө лөсөдны карта-вылад бур ласнҗи гіжөма „Ордым“ 3 №.

вывтө вольсавтөгьд он-жө виэ. да іқас-пыџдыд поџө мукөдторјасөн вольсавны. Со, шуам, трундаөн. Трундаыд-өд бур вольс-жө²⁾. Сегга поџө картатө вольсавны стружкіөн, пільней-пыџөн, пу-вывса корјасөн.

Кызі вердчыны турун, іқасөн да картофелён.

Өні мі вјсталам, кызі өніја көрымјаснас виэтомён вердны скөт-өс. Мыж-вылө өні мі вермам наџейтчыны? Кушөм көрым өні мијан ем? Ем омөль турун, іқас. Гашкө јешщө ем картофель. Кызі сіјөја-сөн буржыка да виэтомён вердчыны? Чорыд көрымјас (турун, іқас) буржык вердны шырөмөн. Шырөмөн вердөмөн скөтыд ставсө кутас гојны, озжык кол өблөдсө, дај буржыка вермас куртчавны. Шыр-төгьд вердөмөн оз став гојөмсө скөтыдлөн гыркпыщкөсыс разөд (не переваривается) дај разавтөмыс весшөрө вошө.

Турунтө да іқастө шырны 1-2 вершөк-куџа (вөвлы колө пос-ніжыка). Шырөмсө колө вердны пөжөмөн. Секи пөтөсжык дај скөт-ыд гојөны буржыка. Поџө-жө скөтлы вердны жуг, јог-турун, пу-вывса корјас, јала, сізі воџө.

Көрымтө скөтлы поџө пөжны керкаад, либө, уна скөтлы-кө ковмас пөжны, поџө ывла-вылын јашщікјасын. Јашщікјассө муө код-јысөмөн гујөны. Быд өті кубическеј аршін-мында көрым-вылө колө кіскавны кујім ведро пуанва. Кіскавны (пөжны) поџө пельсаын ли-бө топыд јашщікын. Уна өтпырјө көрымтө пөжны оз ков, а колө сөмын өтчыд сетөм-вылө. Бур зев ваө пуктыштны сов, либө војдөр кіскавны совнас көрымсө, а сегга вөлігті васө кітны сетчө. Пуан ваөн кіскалөм-мыгті көрым-тыра пельсаыс либө јашщікыс топыда вевтгысгө. Бур зев, вевтнас-кынці-кө јешщө дөраөн вевттан. Сізі көрымыд буржыка пөжгас. Кымын-кө час-мыгті көрымыд зев бура пөжгас, њебзас, лоө чөскыд көра дај скөтыд јона гојасны сіјөс. Јешщө-нін бур лоө тащөм вердасыд, кіскалыштан-кө пыџөн либө өтрубөн.

Мукөд крестана өні уна-коџ-нін картофель вөфитөны. Лышалө өткымынлөн і скөтлы мыжкө-мында. џерт, скөтыдлы вердөны бөр-јөмсө—поснысө да щыкөмјассө. Тащөм картофелтө буржык вердны вундалөмөн. Бур лоө вердтөзыс виэны час 10-12 ваын, мед кар-тупельгыс скөтлы вредней-торјасыс петісны. Тајө васө њекушөм-но-гөн скөтлы оз поџ јуктавны. Сегга јешщө-нін бур-ескө, щыкөм картофельсө-кө пуан. Секи васө чугунјасгыд бара-жө колө кітны, а пуөм картофельсө пөжјавны көзыд ваөн.

Куш картофелён скөттө оз поџ вердны. Колө щөц сетавлыны турун дај іқас. дај сізжө колө скөтыдлыс көрымсө вежлавлыны, мед өті-пөлөс гојөмгыс ез умны.

²⁾ Виэөд „Ордымыс“, 1927 вога 1-өд № стаџта „Трунда—бур вольс“.

Скөттө позё вердны пу-көрымөн.

Тани индөм көрымјас-кынчыс скөттө позё вердны і мукөд торјасөн. Турунтөм вопомјасад, да јешщө-кө тулыспомыд њужалас,— позё вердчыны пу-көрымөн. Мед-бур тајө көрымјас-піад, ферт-ескө вөліны-кө сөмын-на петны заводітөм пујас, либө њеуна быдмыштөмјас-нын, да посні, нер корјасыс мытчысөм-бөрын. Сөмын-өд сещөм көрымтө колі лөгөдны кадын. А каднас мјан крестаналөн лөгөдтөм лоі. Оні сы-јылыс вор сорнітны. Колө корсны, мыјөн да кызі вердчыны тајө здукнас, мыј өні-нын позё сузөдны. Мјан гөгөр зев уна ем пујасыд. Көрым-вылө оз став пујасыс шогмыны. Мукөд пусө (сіра да лыска-пујас) скөтлы оз позь вердны. Пөтөслун-герті көрым-вылө тужоны со кущөм пујас: лыпа, баф, тополь, піпу, кызпу, лопу, њја, њывпу.

Пујас көрым-вылө ставнас шогмөны: ачыс пуыс-і, увјасыс-і, кырыс-і. Кызпу, лопу да бафлыс увјассө көрым-вылө лөгөдны позё со кызі: увјассө кералөны куцтанас да кызтанас вершөкжынја торјасө, костөны пачын, сөгга ізөны ас-ізкіөн либө тојоны гырјын. Артмөм пызсө пунктөны пельсаө (өті душ-вылө 13 пунтыс унжык мед оз ло), кіскалөны вылас 1-2 пунт пызөн, либө $\frac{1}{2}$ -1 пунт чужзөн, сөгга кістөны пөсва. Тащөм пөжөмсө колө сузлыны рытја пачө час 6-8-кежлө. Сы-бөрын позё-нын вердны скөтлы сорлалөмөн мукөд көрымјаскөд: шырөм іқасөн, турунөн, жугзөн. Тајө көрымсө скөтыд— вөв-і, мөс-і зев окота-пырыс сөјөны. Пөтөслуннас буржык весіг ід-іқасыс. 13 пунт тащөм көрымыд пөтөслуннас воқсагас 10 пунт турункөд.

Көрымсө увјасыс вөчөны јешщө мөд-ногөн. Пу-пызсө пунктөны пельсаө, кістөны пөсва, дај гудралөны. Сетчө пунктөны шомјөв: өті пањ быд ведра ва-вылө. Пельсасө сөгга візөны лун 2-3 шоныд ва-піын. Сы-бөрын сетөны скөтлы. Тазі вөчөм пу-көрымыд јона њөб-чө, шоммө, лоө чөскыд көра дај чөскыд дука. Воқө-вылө вөчигөн позё шоммөдны ас важ шомнас.

Асгыс пуыс көрымсө лөгөдны сө кызі. Пусө пөрөддөны, кырсөны, дај пілітөны чуњ-кыза гөгылјасө. Сөгга посні-пельө жугөдлөны дај ізөны. Пызсө позё сөтавны скөлы 4-5 пунтөн, мукөд көрымјас-піө сөрлалөмөн, позө-жө пуыс вөчны көрымтө увјасыс вөчөм-чөз-жө,— бөрынжык-тај вісталім-нын.

Позё вердчыны щөщ пілнеј-пызөн. Мед-бур пілнеј-пычыс топольлөн, піпулөн, лыпалөн, кызпулөн. Позө-жө сөтавлыны і пөжөм пілнеј-пыз. Пілнеј-пызтө позё вердны өті душлы лун-кежлө 8 пунтөз. Көрым-вылад шогмөны-жө сөгга кырсјас бафлөн, піпулөн, топольлөн дај мукөд пулөн. Кырсө костөны, ізөны. Сөмын пөжтөз вөјдөр колө көтөдны ва-піын. Пөжөм-бөрын пызөн-лі, мыјөн-лі кіскалыштөмөн сетөны скөтлы.

Став выль-сікас көрым-дінө скөттө колө велөдны вочасөн. Көрымтө пыр колө чөскыдмөдны (вөчны чөскыджыкөн). Сы-вылө зев бур—сов. Совтө-егкө колө сетлывлыны быд-пөлөс скөтлы җе куш тани индөм көрымјас-пійн, а быд көрым-пійн. Солыс скөтыдлы зев лөгалө. Быд суткі-кежлө-егкө колө сетлывлыны совтө: мөсјаслы—3 зөлөтһык-гөгөр, вөвјаслы—2 зөл.-гөгөр, посһи скөтлы $\frac{1}{2}$ зөл.-гөгөр. Сөмын секи колө виқөдны скөт-бөрғаыд. Мукөд скөтыслөн оз разав вірас (оз переваривајтчы) став солыс (мыјда ми индөм тани). Секи колө чінтыштны.

Вөллөс вердөм.

Ңеуна јешщө вісталыштам вөллөс вердөм-јылыс. Зөрјасыд-өд вөвјасыдлы таво, турун-моз-жө, омөла воісны.

Зөр-пыфди да турун-пыфди мыјкө-мында вөвјастө позө-жө вердны тани вісталөм корымјаснад. Сөмын вывті щөкыда, оз позө вердны. Сегга вөвтө позө вердны картофелөн. Картофель-бердад колө велөдны вочасөн. Позө вердны ульнас, сечкаөн шырөмөн 8-15 пунтјасөз. Бур ківкалыштны щөщ пычөн. Пуөм картофель позө сетны унжык,—12-20 пунтөз. Сіјөс сечкаөн-жө колө шырны. Сөмын оз ков вунөдны со мыј. Јона картофельөн вердөмла ужалігас вөлыд јона пөгалө, слабітө, дај вегіг гыркпыщкөсыс щыккө. Секи вөлыдлөн гыркпыщкөсыс оз кут вермыны разөдны (переваривать) быдса җаһ-тугјас дај ковмас сіјөс вердны посчөдөмөн. Картофельтө дај став-пөлөс сојантө зев бур вердны солалөмөн. Суткі-кежлө позө совсө сетлывлыны 2 зөлөтһыкөз.

Ми вісталөм тани кущөм көрымјасөн позө вердны скөтөс турун тырмытөмјас-дырјі. Быд крөстәһин вермас бөрјыны таяјас-пійс кущөмкө торја көрым да сіјөн вердчыны скөтлы. Ми чајтам, крөстәһиныд куз төвбыд виқөм-бөрын өһи, тулысла-дорын, оз-һин еновтчы виқан скөтгыс,—вузав либө начкы. Кықкө-мыјкө зілас мыјөн-кө луд-вылө леқтөз, вердны көт тулыспомыс-і җужалыштас.

Агроном Н.

Візму ужалом.

Лёсөдчөј көзөм-кежлө.

Матысмө көзән кад. Ковмас уна-пөлөс да бур көјдыс. Уна-нын мијан крестәниныд дүгдис куш ид да су көзөмыс, кутис көзавны аңкыш, віка, клевер да мукөд-сикас быдтасјас. Унжык кутис пуктыны картопель да скөт-вердан горкни. Колөм вога омөл вопомыд крестәнинлы петкөдліс: куш һаһ вөфитөмөн ыжыда овмөс кыпөдны он вермы, колө-тај-нын вөлөм заводитчыны вөфитны унжык скөт-вердан быдтасјас, колө унжык лёсөдны, быдтыны вузаланторјас. Öнi уналаын-нын крестәнин качаліс: колө-пө-тај вөлөм кутчигны вьлногөн, агрономіја вісталөм-куза заводитны ужавнытө.

Мед крестәнинлөн овмөсыс өјдөжык кутис кыптыны, колө сылы öнi јонжыка заводитны велөдчыны, јонжыка јуагны агрономјасыс, возвыв лёсөдны план, кущөм уж да кор сјјөс вөчны.

Гөрө гөрјөн, весіг пу-гөрјөн. Колө заводитчыны плугјөн ужалөмө.

Öнi тулысын крестәнинлы мед-јона колө көјдыс-понда төждысны. Мыј көзән, сјјө і вундан. Лок көјдысөн-кө көзән, лок і урожај бостан. Мед-возда уж крестәналөн—бур көјдыс лёсөдөм. Бур көјдыслы колө лоны, мед сјјө вөлі бура чужө, ез вөв јог-турун-көј-

дыс сора, мед вөлі мјан кліматын буржыка воө. Јог-турун-көјдыс іd-пые поё торјөдны көјдыс весалан машина-пыр лөзөмөн. Тажө ужсө быд крестәнінлы колө өні-жө вөчны. Мед һі өтi көјдыс-туг ез вөв көзөма весавтөг.

Таво уналаың көјдысые јона төждыгөны, уналаың көјдыс оз тырмы. Крестәнінлы колө төдны—көзән-машинаөн (рядовая се-ялка) көзөмөн пуд-пыдәi тырмө 25-30 пунт.

Јона таво колө кутчигны уна картопель вөфитөм-бердө. Карту-пельд-өд, һаң-гертыд, сетө пөтөссө кујим лыбө һоль-пөлөн унжык.

Оз ков вунөдны унжык шабдi көзөм-понда. Шабдi көзөмыд крестәнінлы сетө докод.

Өнігаң-жө колө мөвпыштны турун-көјдыс да скөт вердан сор-кһi-көјдыс һөбөм-јылыс. Еновтчан-кө гор тулысөз, верман көјдыс-төг колны. Тажө көјдысјассө вузавлө Гельпромкредитсојуз.

Көні өнөз-на абу плугјас да ыгзаг-пиһајас, гөрөм-көзөм-кежлө, һајөс Гельпромкредитсојуз-пыр-жө колө һөбны. Гөрјөн гөрөм да пу пиһаөн пиһовтөм (агсаөм) колө-һин шыбытны.

Тажө нумерас мi гижим вель уна іndөдјас тавога гөрөм-көзөм-кежлө. Іndөдјасыскөд колө төдмагны да, сы-герти-і зилны таво ви-мујастө көзны.

Көјдысјас-јылыс.

Кущөм колө лоны көјдыслы.

Бура мутө ужалөмыд, һөбөдөм-вынөдөмыд еща-на, көсјан-кө бостны бур урожај. Колө јешщө крестәніндылы гујны му-вы-лад бур көјдыс.

Бур көјдысөн лыффыгө гырыс, сөкыд да тыра һаңтуг. Көзөм-мыгты мед-возсө һаңтугыд сојансө заводитө бостны оз мугыс-на, а ас-пыщыс. Кымын һаңтугыд гырыс да зөһвица, сымын сылөн ас-пыщкас унжык сојан, сымын мед-војдөрсө буржыка быдмыны-сө бостгыны вермас. Сы-вөсна бур да зөһвица һаңтуггыд петө јон быдтас, воас буржык урожај.

Сесса бур көјдыслы колө, мед сы-пийн ез вөв һөкущөм јог, јешщө-һин мед ез вөвны мукөд-пөлөс көјдысјас да төрича јог-ту-рунлөн көјдысјас. Көзәм-кө мi весавтөг, шуам, іd, да сеникө ем щөщ зөр-көјдыс, іdјыд му-вылө петас зөр-сора. Васөджык му-вы-лө-кө көзән ташөм зөр-сора іd көјдыстө, унжыкыс петас зөр, іd-јыд пөрө зөрјө,—кызи шулывлөны крестәна. Мыј-вөсна? Зөрлы ва-сөджык муыд јона лөгалө. Сіјө сөні іd-дорыс буржыка, котөрөн-жык петө, сесса іdјыслы быдмынысө оз лөз. Сы-вөсна і іdјыд пө-рө зөрјө.

Һаң-көјдысын төрича јешщө-һин омөл. Төричаыс петө сөмын һөкытчө шогмытөм турун. Туруныс оз лөз бура быдмыны һаңсө:

богтө муыг гојансө, васө, пемөдө һаһ-быдтаслы шондисө. Кымын уна јог-көјдысд вескалә му-вылад, сымын омөльжык һаһ воас.

Кызі төдмавны көјдыс чужөм.

Щөкыда-коф овлывлө крестанінлөн: көзас мутө, а петны һи-нөм оз пет, оз чуж көјдысыс. Тащөм торјыс мијан артмывліс бо-кыг-вајөм көјдысјасөн.

Быд воөм тугын ем чужантор (зародыш). Сыыс-і петө быдта-сыс. Көјдысд-кө оз чуж, секі сылөн чужанторјыс абу бура воөма, либө куләма. Кувны сјјө вермө унатөр-вөсна: вотдз кынмөмыг; ры-нышын тегкагөмыг (вывті костөмыг), јещщө-кө-һын улжык-вылыг костан; көтаглөмыг (обсырејтлөмыг); вывті дыр олөмыг. Оз ков мөвпавны тани—абу-кө зик выль көјдыс, быттө оз-і поз сјјөс көз-ны: унжык көјдысыс бура чужө 2--3 во.

Быд һаһ-көјдысын пыр-һин ем һеуна чужтөм тугјас. Кымын-ескө сешөм чужтөм тугыс ешажык, сымын бур. Шуам, фегатіна-вылө ми көзім 12 пуд һаһ. Чужө сөмын 6 пудјыс. Сіз-кө, ми бур-вылө көзім сөмын 6 пуд; мөд квајт пудсө којалим весшөрө. Сјјөс-ескө позіс аслыным гојны, либө скөтлы вердны. Та-вөсна-і колө төдны—кущөма чужө көјдысд.

Көјдыслыг чужөмсө кокһи төдмавны. Сөмын чужтывны колө лыдөн богтөмөн. Мијан крестана чужтывлөны-ескө көјдысјассө да оз лыдөн богтны, богтөны вескыда чепельнас, лыдфытөг. Сјјө абу шаһ. Чужтыны көјдыстө позө муын, ул лыа-пын, көтөдөм кыз да һебыд дөра-пын, либө весіг ул піпу ворјын (кызі мијанын щөкы-да чужтывлөны), сөмын мед пыр шоныд вөлі дај көјдысыс ез ко-мыв. Чужтыны колө лун 10-13. Сјјө каднас кущөм тугјас оз чуж-ны, најө һекор-һин оз чужны, щыкөмаөг. Богтам, шуам, көјдыс-пыг лыдөн го туг. Го-пігыд мыјда чужас, позө кокһиа төдны. Чужас-кө 90 туг (90%), сы-герті позө-һин шуны—быд 10 пудјыс чужас 9 пуд (90%-ыс-жө). Тазі јона кокһи төдны бур-ө көјдысд. Колан во көјдысд зев омөла воіс да, таво көт і ешажык чужас, лө-һин көзны.

Көјдыс весалөм.

Мијан комі крестана унжыкыс-на вартөм-бөрын һаһсө төлө-дасны зырјөн төв-јылын, да сјз сесга-і колөны. Унаөн-на весіг көјдыссө оз весавны машинајасөн. Бөрја војаснас заводітчөны ве-савны јонжыка. Коди весалөм көјдысөн көзлас, сјјө пырыгтөм-пыр гөгөрвоө сыыг бурлунсө.

Кулөмдін ујездын көјдыс весалөм содө со кызі¹⁾:

1) Област-паөта көјдыс весалөм содөмсө вјзөд „Ордымыг“. 3(6) №-ыг, „1925-26 воын вјзму ужалөм да скөт вјзөм паскаләм“-статһаыг.

1923-24 воӧ	весалӧмаӧг	66 тонна	175 килограмм ²⁾
1924-25 воӧ	"	167 "	— "
1925-26 воӧ	"	323 "	732 "

ПІЊОВТӧ.

Крестана-пӧын код-гурӧ мӧвпалӧны-на: кӧждыстӧ-пӧ быд во нӧнӧмла весавны. Серт, ӧтӧ воӧ-кӧ кӧждыстӧ весалан, мӧд вонас наӧныд буржыка-на воас. Сӧмын-ӧд быд вога весалӧмӧн сыыг-на буржыка да унжык воас. Наӧнад-ӧд быд во воӧны гырыг, бур туг-яс дај омӧлік, поснӧдік тугјас. Сегга быд во-жӧ мӧ-вывгыд на-

²⁾ Ӧтӧ тонна—1.000 килограмм—61 пуд да 2 пунт-гӧгӧр Ӧтӧ килограмм—2¹/₂ пунт-гӧгӧр, неунаӧн ещажык.

һад сурһны јог-турун кјдысјас. Он-кө быд во кут весавны кјдыстө-бөр важас воан. Быд во кјдыстө весалөмнад мјјан посһи туга һаһјасыд воыг-воө кутасны гыроавны.

Кјдыс весавны буржык кык машина-пыр: воажыксө леҙоны гөкта-герһи-весалан машина-пыр. Тајө машинаыс гөкыд һаһтуғјас-сө шыбытө мед-воғө, мед-матө (сјјө-і лоө кјдыслөн мед-бур сортыс). Кокһижык туғјассө лебөдө ыложык. Сы-бөрын сөгга вөлігһи мед-бур сорт кјдыссө колө леҙны гырга-герһи-весалан машина-пыр. Гырга-герһи-весалан машина шугө „Тријерөн“. Сјјө торјөддө кјдыс-сө уна-пелө ыжда-герһиыс, сөгга торјөддө төрчасө. Сјј-жө вермө торјөдһи, шуам, су-пые зөр. Гујас „Тријерөн“ озжык весавлыны, буржыка сјјө весасгө „Триумф“-машинадһи.

Весалан машинајас крөгтаналы өткөн-өткөн лөгөдһи һинөмла. Отка крөгтаналөн һаһыс еща, сылөн машинаыс пөшһи пыр кутас һинөм кертөг овны.

Сөгга-өд өтка мортыдлы машинатө лөгөдһи гөкыд. Колө весалан машинајастө лөгөдһи арһельөн, зөһ грездјасөн. Емөс весалан-машинајасыд прокатней-пунктјасын. Сені позө кјдыстө весавны.

Тун.

Көзөм.

Мыј вөчны кјдысөн көзтөзыс.

Һаһ-көјдысјас-пыеһи щөкыда овлывлөһи һаһ-пыеһи быдман'щакјас. Щакјасыс јона мырғөһи һаһтуғлы колан гојанјассө. Сы-вөсна урожајјасыд вермөһи јона чинны.

Ідјас-пыеһи унаыс паныдағлөһи шөјшепјас (головня). Шөјшеп быдмө һаһ шепјасас. Сені ідтуғыс оз-һин вермы лоны. Көјдыс-пыеһи шөјшептывдыс щакјассө колө бырөдһи. Кызі бырөдһи колө јуагһи агрономјасыс.

Гујас-пыеһи унаыс-жө сурлывлө мөд-пөлөс щак—ужпиеһи. Ужпиеһи һаһыд, унжык-кө јешшө ужпиеһиыс, мортлы абу здоровнө гојһи. Ужпиеһиө су-пые позө бөрјыһи кіөн, сөмыһи сјјтө дыр тырмас дај став-сө он вермы бөрјыһи. Позө өдјө бөрјыһи мөд-ноғ. Вөчгө сјјі: һол ведра ва-пиеһи пунктөһи өһи пуд сов. Сөщөм сола васө кистөһи ку-щөмкө паскыд дозјө—пельсаө. Пожјө пуктыһи су-көјдыс кык чун-вомлөс суда, дај сјјөс, су-тыра пожсө сујөһи пельсаө, сујөһи став-нас, сөмыһи мед пож-дорөдыс ваыс пырһиысө оз вермы. Ва-пиеһи сујөм-бөрын кјдыссө гудрыштөһи. Секі став ужпиеһиыс кајас ва-вы-лас, да сетыв најөс кокһи-һиһи богтавыһи ічөткөк пожјөн лөбө кіөн. Став ужпиеһиө бөрјөм-бөрын кјдыссө сола ва-пыеһи перјөһи, сөгга сујөһи мича ва-пиеһи, мед пожјасгас. Сы-бөрын костөһи шондө-воғһи.

Паччöрын костыны оз поч, сені вермас көждысыд щыкны. Öтi-пö-лөс ванас почö весавны ужпiнтö зев уна су-пыг.

Ва-пiö пожөн гујöмөн гудралiгөн-кө оз кај ва-вылас став уж-пiныс, секi колö ва-пiас сөвсö сөдтыштны. Ужпiныскöд-кө суыс щöщ кајö, колö пельсаад васö сөдтыштны.

Щöкыда-ö колö көзны.

Щöкыджыка либö шочжыка көзны-ыколанлуныс вежлагö уна-тор-вöсна: бур чужан көждыс көзгö ещажык, омöлик, жога-көждыс-гер-тi. Жога му-вылö көзгö унжык, јогтöм-дорыг. Вына му-вылö көзгö ещажык, вынтöм му-сертi. Горөнжык кадгыс көзiгөн көзны колö унжык. Сөгга сы-сертi, мыј-вылö көждыссö көзан. Бостам шабдi. Көждыс-вылö-кө көзан, көзгö ещажык, кудель-вылö-кө—унжык. Вика-кө көждыс-вылö көзан, колö ещажык, турун-вылö-кө—унжык.

Киөн көзöм.

Мијан јона-на көзöны мујастö кi-помыг. Бур али омöль кiөн кө-зöмыс машинаөн көзöм-сертi? серт, омöлжык. Киөн көзöмөн некор он вермы көзны öтырышö, тугыс оз öтмоза разав. Öтилаын лö щöкыджык, мöдлаын шочжык. Щöкыдинас һаһыд бура быдмынысö оз вермы: һаһтугјасыс мöда-мöдсö кутасны зескöдны,-оз, кут тыр-мыны сојаныс, ваыс-һи, шондиыс. Шоча көзöмла лöһны куш iнјас. Сөгга кiөн көзöмнад һаһтугјасыс оз öтпыдаын лоны му-пiас. Kodi колö му-вылас, kodi вывтi пыдö пырö дај оз вермы петавнысö, ли-бö петалас-кө, лö омöлик да нер. Kodi колö вылиас, ракајас ко-каласны, либö вермас когмыны. Тащöмторјасыс-вöсна кiөн көзiгөн зев уна лишнеј көждыс вошö.

Киөн көзöмөн һаһыд оз ставыс öткода во. Kodi лö көзiгас пыдö, сiјö кутас горјаммыны. Сiјөн мукöд шептыс сiјö-жö му-вы-лас вывтi-һин воöма, мукöдыс—веж-на.

Вескыда-кө шуны, кинад көзöмөн көждысыс унжык мунö, уро-жајыс ещажык воö. Збылыг овмөссö бурмöдны бостгыс крестанiн-лы колö көзны һаһтö машинаөн.

Машинаөн көзöм.

Радөн-көзан-машинаөн көзöм лö зiк мöд, кiөн көзöм-дорыг. Машинаыд көзö öткод вијјасөн, вијјасас тугјасыс оз чукөрөн гы-лавны, а пыр öтмоза, дај ставыс öтпыдаö. Секi һаһыд ставыс быд-мö öткод, оз лоны кушинјас, вывтi щöкыджас. Сы-вöсна урожај јона сөдö,—шөркодфема-кө бостны, сөдö 15%-вылö. Сөгга көждыс мунö ещажык. Машинаөн көзöмөн, кiөн-дöрыг, быд һоль пуд-пыд-дi мунö сöмын кујим пуд. дај һаһыс-сувтас му-вылас щöкыдлунас öткода.

Крестана-мујас-вылын вöчавлöмаöс видлөгјас машинаөн да кiөн көзöмјасөн. Видлөгјасыс со мыј петкөдлöны:

Видлөгјас ҕегаҕина му-вылын суөн.

	1-j видлөг.	2-d видлөг.	3-d видлөг.
Киөн көзөмөн көјдысыс мунөма	9 п. 30 пн.	10 п. 18 пн.	9 п.
Машинаөн „ „ „	7 п. 10 пн.	6 п. 5 пн.	6 п. 20 пн.
Машинаөн көзөмөн көјдысыс ещажык мунөма	2 п. 20 пн.	4 п. 13 пн.	2 п. 20 пн.
Воома урожайыс: киөн көзөмөн	76 п. 8 пн.	62 п. 25 пн.	48 п. 29 пн.
„ „ машинаөн „	91 п. 13 пн.	72 п. 11 пн.	61 п. 11 пн.
Машинаөн көзөмөн урожай унжык воома	15 п. 5 пн.	9 п. 26 пн.	12 п. 22 пн.
Машинаөн көлөмыс ҕетіс крестанһынлы унжык һаң	17 п. 25 пн.	13 п. 39 пн.	15 п. 2 пн.

Видлөгјас ҕегаҕина му-вылын idjөн.

	1-j видлөг.	2-d видлөг.
Киөн көзөмөн көјдысыс мунөма	10 п.	11 п. 12 пн.
Машинаөн „ „ „	7 п.	8 п. 3 пн.
Ещажык мунөма машинаөн көзөмөн	3 п.	3 п. 9 пн.
Воома урожайыс: киөн көзөмөн	65 п. 25 пн.	54 п. 30 пн.
„ „ машинаөн көзөмөн	74 п. 12 пн.	64 п. 23 пн.
Машинаөн көзөмөн унжык воома	8 п. 27 пн.	9 п. 33 пн.
Ставсө машинаөн көзөмыс ҕетіс унжык һаңсө	11 п. 27 пн.	13 п. 2 пн.

Татыс аһам, кушөм бур көзһны радөн-көзһн-машинаөн, киөн көзөм-дорыс.

Машинанад көзөмыд бур быд көзһлы. Сөмын шабди, куфел-вылө-кө көзһн, колө киөн кожавны. Машина оз вермы жона бура көзһн омөла һебзөдөм мујас-вылын, сөгга турунвужја мујас-вылө. Машинаөн көзһгөн муыдлы колө лоны һебыдөн дај турун вужтөмөн.

Көзһн машинајас емөг: 7 рада, 9 рада, 11 рада дај унжык радаөг. Өтө вөлөн көзһн буржык лоө 7 да 9 радајас. 11 рада машинаө вермө кыскавны өткөнсө жон вөв-һин.

Түн.

Вөдитөй унжык картупель.

Картупель вөдитөмд—бытто өти шеп быдман инын кујим шеп быдтом.

Проф. Прјанишников.

Мед-бөрја војасын мијан уна крестана-нын казалисны кушом ыжыд бур овмөслы сетө картупель вөдитөм. 1918-1919 војасө мијанө мукөдлаыг наңтө вайөмыг дугдылысны. Секи уналаын лоі шыгјавны. Зөвгөрт вөлөстулын (Јемдин ујездын), агрономјас вигалөм-куза, шыгвојасө јона бостөисны картупель вөдитөмө. Сы-вөсна Зөвгөрт вөлөстувса крестана өкыд војасө, мукөд вөлөотјас-серти, кокныа вужисны.

Уна картупель вөдитөмлыг бурлунсө важөн-нын төдмалисны рытыввыв государствојасса крестана. 1910 воын налөн вөлі пунктө-ма картупельсө быд со дегатина му-пыыг:

Голландіјаын	— 25,4	дегат.,	урожајыс	быд	дегат.	1185	пуд.
Гермаңијаын	— 16,6	"	"	"	"	900	"
Англијаын	— 11,2	"	"	"	"	908	"
Австријаын	— 10,3	"	"	"	"	683	"
Франтсјаын	— 9,8	"	"	"	"	600	"
Венгријаын	— 5,2	"	"	"	"	500	"
Јевроп. Росіјаын	3,9	"	"	"	"	423	"

Татыг ми аңам: картупель-улын мијан (Јевроп. Росіјаын) вывти-на еща му вөдитөны, дај урожајыс, јөзын-серти, зев-на ічөт. Төдмалөм-серти, мијан Росіјаын картупель воө быд морт-вылө 9-15 пудјөн' Гермаңијаын воө 50 пудјөз.

Гермаңијаын кымын ічөт овмөс, сымын унжык му вөдитөны картупель-улын. Ещажык муа крестанін жынамусө көзө картупельөн. На-моз-жө, өні і мијан крестана кутисны уна-картупель вөдитөм-бердө кутчигны. Гермаңијаын-моз-жө, картупельө мед-јона кутчигөны ещажык муа крестана, кодјаслөн ас-наңныс оз тырмы вогөгөр-кежлө.

Картупель вөдитөгөн ми богтам пөтөссө, наңбыдтас-серти, кујим-пөв унжык. Богтам видлөг-вылө өти дегатина му да виқөдлам, мыјда сетыс локтө наң, мыјда сылөн лоө пөтөсыс. Сыкөд щөщ виқөдлам картупельлыг пөтөслунсө:

Су Картупель Кымын-пөв унжык.

Урожај өти дегатинаыг	100 п.	1200	пуд.	12
Картупель-пыз (кракмал)	65 "	240	"	3,7
Азота-тор	11 "	24	"	2,1

Тыдалө таыг—уна картупель вөдитөмнад-тај мијан наңыд гортад локтө. Оз-тај ков вөлөм сіјөс ылыг коргнытө.

Ғерт, картопель вöдiтiгөн вынтö асгыд да вöльдыг кујим-кымын-пөв унжык, Һаңбыдтас-гертиыд, лоө пуктынытö. Сы-пыдфи-öд кујим-пөв-жö унжык i добраыс локтö.

Картопель-улö мусин.

Мусинмыс картопельлы колö рöшкыджык. Рöшкыджык мусин-мöд буржыка ветлö сынöд. Сенi кокнiжыка быдмö да паскалö ачыс картопельыс. Рöшкыд муыд чорыд му-дорыс шоныджык. Сы-вöсна-i сенi быд-сикас быдтасјас öдјöжыка да буржыка быдмöны.

Мед-бура картопель быдмö гојсора лыаму-вылын. Вывтi лыаа му, да вывтi гојöдаму картопельлы абу зев бур. Лыаа мусыд выныс вывтi öдјö мыскаггö, вошö, көт вынсö мыјда сетчö гуј. Сегга лыаа муыд когмö зев öдјö. Гојöд мусинмын выныс, ескö, унжык, да лoка сынöд-ветлöмысла да көзыдысла сiјö сiзi i вошö сенi. Ғерт, воғывыв јона кујöдалöмөн да iзвескаалöмөн поғö i гојöд мутö бур-мöдны. Секи картопельыд быдмас i сенi.

Гојанторјыс картопельлы, Һаңбыдтаслы-герти, унжык колö. Һаңбыдтасјас быдмөм-вылас вынсö гожөм-быдөн богтöны лун 40-45-кымын, а картопельыд—60-70 лун. Сы-вöсна картопельлөн урожајтöм воыд шоча овлывлö.

Картопель-мутö колö јона кујöдавын. Секи бур урожај воас. Кујöд-кынзi, картопельлы зев лöгалö пöјим. Пуктан-кө пöјимтö картопель-муад быд го квадрата-гыв-вылö пуд кујим-кымын, кујöдыд сöмын жын-мында ковмас.

Кушöм переменаö пуктыны картопель.

Кујим переменаөн му-вофiтiгөн картопельтö мед-бур пуктыны idподулö (id богтöм-бöрын мöд онас).

Öнi ми став кујöднымöс петкöдам idкöза-улö. Первој онас, id быдмигөн, кујöд оз-на вермы бура сiгмыны. Гожөм-быдөн, ар-кеж-лö, сiјö, Ғерт, сiгмыштас-һин, да idлы зев еща-на сурö. Idждылы-öд выныс колö медгасö воғза гожөм-жынјас-на, розјавтöзыс. Сы-бöрын сiјö вермö бергöдчыны зев еща вынөн. Мöд онас-кө сiјö-жö му-вылас пуктан картопель, зев-на бур урожај вермас воны: унжык кујöд-выныс картопельлы мунас.

Тағi-кө кутан ужавны, картопель-бöрын буржык му-вылö поғö id көзны мусö кујöдавтöг. дај којмöд онас-на сенi вермас бур аңкыщ воны, пöјимөн-кө мусö һеуна вынöдыштан. Аңкыщ-бöрын сегга тајö мусö ковмас јона вынöдны-һин: колны сiјöс коккöмулö, дај бура кујöдавын. Секи мусö вöфiтны поғö со кушöм-ногөн: мед-воғза восö—коккөм, кујöдалöмөн; мöд во—гу (руғöг); којмöд во—картопель, арын кујöдалöмөн, лiбö поғö картопельсö пуктыны ул кујöд тулыснас петкöдөм-бöрын; һольöд во—id; вiтöд во—аңкыщ. Тағiөн му ужалöмыд лоө вiт переменаа. Кытöнi оз кутны аңкыщ вöфiтны, поғö заводiтны i һоль переменаөн му-ужалигөн картопельтö пуктыны.

Унжык муа овмөсјасын, либө кытөни вермөны өdjö выль му вөчны, поңо картофельтө пуктыны 6-7-8- переменаөн му-вөдөитөмөн. Секи со-нын кыңи лоө вөчны: мед-воңа во—коккөм; мөд во—су; кој-мөд во—картупель; һольөд во—ид, турун көңөмөн; витөд да квајтөд војасын—турун; сизимөдын—шабди либө зөр, поңо-и id. Тајө лоө сизим переменаөн му-вөдөитөм.

Көни велалөмаөс уна шабди вөдөитны, поңо шабди-бөрын, көкјамысөд онас көңны зөр. Тајө лоө көкјамыс переменаа му ужалөм.

Сизим либө көкјамыс переменаөн ужалөгөн мутө лоө вынөөдны кыкы: коккөм-улө—кујөдөн, сөгга картофель-улө—кујөдөн, либө кујөдөн да пөјимөн.

Квајт переменаөн поңо со кыңи ужавны: өти во—коккөм, мөд во—су, којмөд во—картупель, һольөд во—ид, витөд во—бөбөһаһ, квајтөд во—шабди либө зөр.

Өткымынлаын картофель пуктөны коккөм-вылө: керөны сетыс су көңтөң. Бур војасын, куң да шоныджык гөжөмјасын, ферт, гашкө коркө-һин шөчөһика бура воас картофельыд су көңтөңыд. Сөмын унжыкысө мијанын, Коми-муын, коккөм-вылад картофель-һи, су-һи буржык урожајсө оз вајлыны. Медга-бур сутө көңны „Ильалун“-гөгөр, а сек-кежлө картофельыд-өд зев-на шоча буратө быдмылө. Кутан-кө видчигны коккөм-вывзыд картофельыс бура воөм, сутө лоө көңны сорөн. Сижө бара-жө сулы абу бур. ферт, еща муалы жал көккөмсө тыртөмөн көһны. Сизкө, сетчө поңо көңны вика либө аһкыщ зөр-сорөн, скөтлы вердөм-вылө. Тајө быдтасјасыс сутө көңтөң удөтасны уна бур вајны.

Картупель-улө муыс колө һебыд.

Картупель артмө һебыд му-вылын. Картупель-улө мутө, мед һебыджык лоас, колө гөрны арсаң. Колө гөрны пырыгтөм-пыр, мыј му-вылас вөли көңөма, сижөс idралөм-мысти. Секи гөрөны лапкыда. Сөгга сизи пиһовттөг (агсавтөг) көһны. Мөдысө гөрны сорөн арын зик-һин лым усөм-воңвылас; гөрны жужыда, вершөк 3½-4-судта. Бара-жө пиһовттөг көһны. Сизи кык-пөв гөрөмнас сижө муыс кујлө төвбыд.

Кымын жужыда гөран мутө, сымын бур. Сөмын војдөрсө-кө абу жужыда гөрөма, өтпырјөн ыжыда гөрөм-жуждөдөмыс колө видчысны, мед мусинмыс оз вынтөммы уна пөщва-му лелтыгөмнас. Бур, ескө, вөли—ид либө су көңөм воңвылын-кө бөрөзда пидөссө рөшкөдыштан бөрөзда-жуждөдан-гөрјөн (почвоуглубителем). Секи тајө һаһјас бөстөм-бөрас мутө поңо вөли повтөм-пырыгжык гөрны жужыджыка.

Нушдм картупель бостны кјдыс-вылө? Щөкыда-ө пуктыны?

Мед-бур да медга-надејнө кјдыс-вылө бостны шөркоџема картупель. Колө пуктыны сјјос вічыг-вічө 12-16 вершөка коластөн, вічјасас картупельыг-картупельөз колны костсө 8-12 вершөк. Гырыг-жык картупель-кө лоө бостма кјдыс-вылад, колө пуктыны сјјос шочжыка: віч коластјассө колны аршынөз. Посні картупель-кө пуктан, секи колө щөкыджыка пуктыны: вічыг-вічө 12 вершөка коластөн, вічас картупельыг-картупельөз 6-8 вершөка коластөн.

Картупельтө пуктытөзыс колө нырөдны, секи сјјө пуктөм-бөрас өдјөжык петас. Сөмын оз ков сетны нырјасыслы куџа быдымыны: куџа-кө быдмасны, пуктігад вермасны чегјасны. Секи бурпыџи унжык лок лоө.

Нырөддөм-вылө картупельтө, пуктытөзыс вежон кык-кымын-војдөр, колө петкөдны шоныд да југыд керкаө. Сени зев вөснөіка разөдны жојас. Разөдны жојад (поџө-і лпакыџік јашщікјасө) колө өтө судтаөн. Кызжыка-кө разөдан, улыс картупельјасыслөн петасны куџ да вөснө нырјас, пуктігас орјасасны, чегјасасны.

Бура-нырөддөм картупельлөн корјасыс міча шоныд повоџаө, пуктөм-бөрас, вермасны петны лун даc, даcвіт-мыџи. Нырөдтөм картупельлөн кор мытчыстөзыс мукөд-дырјі колө вежон нөльөз-кымын лөбө јешчө унжык.

Картупель мјјан пуктөны: плугјөн лөбө гөрјөн гөрыштөм пластбокө (гөрөм-костө); зырјөн лөбө кіөн кодјыштөм гуө. Уна картупель вөџитысјас мед-щөкыда пуктөны гөрөм-костө.

Лыамујас-вылө картупель буржык пуктыны пыдөжык, а өөјму-вылө—вылөжык. Неког оз ков пуктыны картупельтө бөрөзда пыдөсө. Сіз-кө пуктан, картупель-улад небыд муыс нөтө оз ло. Мувылын вөџитөгөн вывті вылө картупель пуктөмыд абу бур: мусө піновтөгөн (агсалигөн) картупельыд вермас перјыссыны.

Мед-бур картупельтө пуктыны вершөкөн-жынјөн пыдаө-кымын. Гојсора лыаа град-вылө, џерт, поџө пуктыны вершөкжын лөбө вершөк пыдаө-кымын, картупель коластјастө-кө піновтом-пыџи көсјан рөшкөдны коканөн.

Гөрөм-костө картупельтө оз быд гөрыштөм-бөрын пуктыны. Сізі пуктөмөн сјјө вывті щөкыд лоө, он вермы мөдыг бугрөтны (окучөвјатны) вөла-мудјанөн. Медга бур картупель пуктыны кыкыг гөрыштөм-бөрын којмөдас. Со кызі: өтчыд гөрыштан да сөгга пуктан сујыштөмөн гөрыштөм мупласт-бокас картупель; мөдыг гөрыштөмөн тыртан пуктөм картупельсө, којмөдыг гөрыштан пуктытөг. Тазісө со мі, картупельсө пуктөм бөрөзда-бөрад, кыкыг-нын гөрыштім. Онө гөрыштам којмөдыг, да тајө бөрөздаас і бара пуктам картупельтө. Сөгга бара кыкыг прөста гөрыштам, сізі воџө.

Нушѳм кадѳ пуктыны картупель.

Кѳзыд муын картупель оз быдмы. Сы-вѳсна сѳјѳс воѳ пуктыны оз ков. Вывтѳ-кѳ воѳ пуктан, быдмѳм-пыѳѳѳ, картупельыд вермас сѳмын сѳгмыны. Мед-бур картупель пуктан кад, муыс бура-коѳ-нын шоналѳм да космоштѳм-мысты. Мѳјанын картупель пуктыны заводѳтѳны ѳд-кѳѳа-бѳрын. Косжык ѳнјасѳ да лыамујас-вылѳ пуктысѳгѳн тајѳ кадыс мед-лада. Гој-мусѳн-вылѳ колѳ пуктысны сорѳнжык. Вывтѳ јона пуктысѳмгыс гормѳдчыны оз-жѳ поз. Горман-кѳ, да шоныд, куѳ тувсовлунјассѳ ѳевајтан,—бѳртѳ арын бергѳдны сѳјѳс он-нын вермы. Мукѳд војасѳ-ѳд кѳнјасѳ-кѳ картупельыд кынмывлѳ-нын „Лълалун“-гѳгѳр. Воѳ пуктѳм картупельјасыд сек-кежлѳ јонѳг-нын лѳѳны, јонжыка вевјаласны быдмыны. Сорѳн пуктѳм картупельјасѳс быдмѳмгыс кѳѳыдјас торкѳны.

В. Ісаков.

Мыј сетѳ картупель.

„Ордымын“, 2(5) номерын ме гѳжлѳ, мыј сетѳс 1926 воѳ ѳѳл переменаѳн му ужалѳм.

ѳнѳ ѳеуна вѳсталышта, мыј сетѳс ѳѳл-переменаѳн ужалѳгас картупель-перемена да кыѳѳ сѳјѳс дѳѳѳрѳтѳм (череѳѳтѳм).

Картупель вѳлѳ пуктѳма кујѳм му-вылѳ. Став местаыс 580 квадрата сажењ. Та-пыщкыс ѳтѳ му—200 кв. сажењ-ыжда вѳлѳ зев омѳл: кујѳдѳтѳм, сегга воѳѳа војаснас омѳла дѳѳѳрѳтѳма.

Воѳѳа арнас став картупель-улѳ лѳѳѳдѳм мусѳ вѳлѳ гѳрѳма Тулыснас мѳдыс гѳрѳм, да плуг-улѳ пуктѳгѳн којмѳдыс. Пуктѳма вѳлѳ картупельсѳ ѳеуна щѳкыда-пырыс. Костыс, радыс-раѳѳѳ вѳлѳ вершѳк 15—16, да радас 4—5-кымын вершѳк. Кѳјдыс мунѳ 19 пуд.

Пуктѳм-бѳрас ѳекумын вежон-бѳрын ѳчорыда-коѳ зерышталѳс да мујасыс коркаѳзѳсны. Картупельыслѳн быдмѳмыс ез кут тѳдчыны. Кор корјыс лѳѳ вершѳк 2 куѳа-кымын, став картупель мујассѳ кык-пѳвсѳн кузмѳсѳн пѳѳовтѳм (ѳерт, куѳта-ногнад пѳѳовтѳгѳн корјыс јонжыка шедѳ, сѳмын секѳ вѳв кокнад картупельыс озжык сујы, пуктѳм костыс-кѳ ветлѳдлан). Ортсѳ петѳм картупельсѳ бѳр сујышталѳм. Пѳѳовтѳм-бѳрын картупель јонжыка мѳдѳдчѳс быдмыны.

Кор корјыс ѳужалѳ омѳлжык му-вылас 4 вершѳкѳѳ, а буржыкас—7-ѳѳ, окучѳнѳкѳн бугрѳтѳм да мусѳ кѳѳн вешталѳм кор-гѳгѳрыс. Бугрѳтѳм-бѳрын картупель јара-нын мѳдѳдчѳс быдмыны.

Сегга гѳжѳм-шѳрнас (буракѳ, јунын) ѳтѳ војѳ јона пужавлѳс, картупель-кор увтасжык местајасыс ѳајт-коѳѳѳ кынмѳс. Мѳјан мујас-вылын (бугрѳтѳм-пондаыс да јонмѳм-богтѳгѳм-пондаыс, буракѳ) картупель-кор ѳнѳм ез ло, сѳмын-тај ѳеуна лѳст-дорјасыс гѳдѳдышт-лѳсны. Бугрѳттѳм мујас-вылад картупельыс сѳѳ-нын омѳла вѳлѳ быдмѳ,

да кынмөмнад өстаткісө шыкөдіс. Көјдыслы вылығы лоі корсө леңны. Сы-вөсна картопелыс быдман бур кадсө уна воштіс. Сөмын міјан му-вылын кадын бугрітөмла да кызі колө дөңөрітөмла быдмөмыс ез сувтлы.

Колөм гожөмыд вөлі зера. Сы-понда мі мујаснымөс, картопель корјасыс 6—8 вершөкөз нужалөм-мығы, бугрітім мөдыс. Мөдыс бугрітігас корјыс вөлөм-кө куз-нын-да, радөдыс-кө окучныкнад өтарө-мөдарө кутан ветлөдлыны, јона чегјасө. Сы-вөсна окучныкнад лоі ветлөдлыны сізі: өтар му-боктыс заводітны, да помыс-помө ветлыны, сегга вөлісты мөдар-бокөдыс мунны. Тазі ветлөдлөмөн корјыс нөті оз чегјас, а сөмын водө, — неуна нөјтчыштө (укөдітчыштө). Нөјтчыштөмыс зев шаң; секі картопелыд озжык сещөма корывв кут быдмыны, корјыс озжык кут өбөдітны быдман-картопельсө го-јангыс. Мөдыс бугрітөм-бөрын мусө кор-бердас кіөн бара лөсөдлім.

Тазі мі дөңөрітім картопельнымөс колөм гожөм мед-воңза во-на.

Мукөд олыгјасыс міјан сіктын некод тазі картопельсө ез дөңөріт, пуктылісны важ-ног-на зев щөкыда. Пуктөм-бөрын ез пінов-тлыны, бугрітлыны (өткымын мөрт сөмын өтіыс бугрітлісны). Сы-понда, өтікө—гожөм-шөрнас увтасжыкінјасын кынмыліс, а выл корјыс вест-куза нужалі да віжөдіс. Сөрт, сещөм омөла дөңөрітөмнад уна картопель відчыгны ез поң.

Міјан (560 кв. саж. му-вылас) картопель воіс 280—300 пуд. Быд кык квадрата-сажең-мында местаыс пуд картопель! Којмөд муыс-кө вөлі мукөд-код-жө бур, картопелыд воіс унжык. Картопель сетіс куш барышсө (лыдфыны-кө 50 урөн пуд, да көјдыс дон шы-бытөм-бөрын—9 шајт да 50 ур) 130 шајт-сајас.

Тажө мујас-вылас-кө көңөма вөлі һаң (id), јона-нын уна воіс кык му-вывгыс 18 пуд, а којмөдгыс (ізөрмөма-нын сіјө јона-да) пуд 5, ставгыс 23 пуд. Көјдыс шыбытөм-бөрын колө воөм һаһыс сөмын 18 пуд,—36 шајт дон.

Картопель сетіс 130 шајт-сајас, а id сөмын 36 шајт, — матө һоль-пөв унжык.

Та-герті поңө адғыны—картопель вөдітны һаң-дөрыс буржык: өті-кө, картопельлы ещажык колө места; мөд-кө, буржыка вештө урожајөн сы-бердө пуктөм ужгыс; којмөд-кө, јона һебөдө да шөјтчөдө мүтө һаң-көғалы (јешщө-нын бура картопель-бөрын быд-мө id).

Кымын крестана уна кутасны пуктыны картопель да агроном-јас щөктөм-герті дөңөрітны, сымын јона содас докодыс овмөсын.

Гьла-Өлөксан.

Ви́зјаснытö бурмөдөј.

Кушөм-ногөн колö бурмөдны.

Регыд --тулыс. Регыд шыгјалөм скөт мөдөдчасны јиргыны ви́зјасным-вылө. Уна најö сојасны ви́звывса турун-запас крестаналыс. Сы-кыңзі шыкөдасны ви́тö. Сіјö со кыңзі лоö: крестана скөтнысö уналаын вөтлөны вердчыны тулысын зев воғ, кор туруныс сөмын-на вөрзөдчөма быдмынысö, ви́з-вылө. Ви́з-вылыд секи һебыд. Скөтыд ветлігас јона лојö-тағалө мусö,—муыд сыыс чорзө. Сегга код-јыгсö турунлөн слабыңик вужјасыс, тағасгö сіјö скөт кок-улад да кулө. Јирөігөн скөтыд гојö буржык турунсö, омөльжыкыс колö быдмыны. Му чорзөм-мыгті бур турун быдмыны оз вермы. Бара-жө скөт ветлөмөн лооны уна коктујјас, гуранјас. Сетчөјасö чукөрмө ва, сеган ви́ззыд һурмө; гуран-костјасті вущкөгсö. Со кушөм омөлтөр вөчö ви́зјас-вылын воғ-тулысын скөт ви́зөмыд.

Мукөд местајасын төдмалөмаөг видлөг-герті: скөт-кө вердчө ви́з-вылын тулысын јуң 14 лунөз (выль-ногөн), турун чинө һөлөд јукөныс-мында, өті вежон-кө сыыс јешщө гөрмөдчан—чинө којмөд јукөныс. Оз ков тајö крестаналы вунөдны. Колö тајö ужас бөгтыны. Еновт сөмын ви́тö скөтөн травитөмыс, ви́зөдан-да, кык во-мыгті-кымын мјан көрым-запасным содас кык-мында. Мөвпыштөј, кушөм сыыс бурыс? Ем абу бурыс?

Мі бығтө һинөм мөвпавтөм јөз, полам виставны — вермам огө петны таво буржык олөм-вылө. Тулысын-өд скөтыд шыг, һе кувны-жө сылы! — шуам. Леғам, травитам ви́зјастө. Бара көрымным мөд во сор тулысөз оз суғы. Мөд во тулыс сіз-жө, сізі воғö. Адғаннды,—пом абу. да оз і вермы сіјö лонысö, он-кө став [өіктөн чукөртчы да шу:

— Таво тулыс скөтөс ви́зјас вылө һекөдлы зік һе леғны!..

Шуөмсö колö крепітны гижөмөн (гижны постановленьһе), да мед вөлі сетчө кырымасөмаөг уңжык јөзыс.

Көғмед мыј, а тајö колö вөчны. Гөкыд, ферт, тағитө мед-воғза во-нас, да мед-һин скөтыд шыгјалыштас ічөтіка тулыснас вөр-пөскө-тынајасын. Сы-пығді ви́ззыд бурмас, — бурмас мыјдакө сіјö вонас-жө. Көрым содас. Көрым содөмла мөд вонас скөт шыгјалөм ещажык-һин лоö; пыр сізі воғö.

Көсјан-кө ви́з бурмөдан ужтө воғö нуөдны, скөттö ви́з-вылө леғөмыс дугдөмыд ещана. Заводітчан-кө ви́зму бурмөдан ужтө нуөдны, ферт, колö нуөдны сіјөс помөзгыс-һин. Ви́зјас колö весавны ытваөн рајөм јөгыс, лөптыс, весавны кустјасыс, ви́зјас-шөрын сулалан пујасыс.

Первојја во-кежлас тајө ужыс ставыс. Тајө ужыс-вылө оз ков һекущөм рөскод, сөмын һеуна ас выныд мунас. Бурыс сы-пыфди лоө вывти уна.

Мөд војасө поңө (дај колө) нуөдны воңө виң бурмөдан ужтө. Виңдлам-кө мијан виңјас-вылө, адңам—му-вылысыс вывти јона чор-ңөма; сы-кынңи унжыкыс һищкассөма. Чорыд му-вылад быдмөгыд омөла петө. Һаң вөфитигөн крестанін мыргө мутө буржыка лөсөдны: һебңөдө сјјөс, кујөдалө. Һекущөм сещөм уж виңјас-вылын мијан оз овлы. Виңјас кујөдалөмыд, ферт, мијан, оз-на вермы лоны, му-вылө-на кујөдыд тырмымөнсө абу-да. Виңјас чорңөм колө бырөдны пиңовтөмөн—сјјө быд крестанін вермас вөчны; емөг та-вылө аслыс-пөлөс пиңајас: өти—рочөн шусө—луговая борона Лааке, мөд—луговая борона Аурасса; тајө кык пиңаыс мед-бурөс виң-вывтө һебңөдны да һищсө сетыс бырөдны. Лааке-пиңа вөчөма торја звенөјасыс, быд ңвенөын кујим пиң. Өти помнас пиңјасыс петөны пиңа мышладорас, мөд помнас—мулаң. Сы-вөсна тајө пиңанас поңө ужавны кыкнанла дорнас. Өтила дорлаңыс пиңјасыс јосөг да куңжыкөг—му һебңөдөм-вылө; мөдар помјасыс абужык јосөг, жеһыджыкөг—сјјөн һещкысгө һищ. Тајө пиңа зев бур. Сөмын регыд јосөггө да весавны лоө кидн. Аурасса-пиңалөн пиңјасыс ныж пурт-кофөг, ежасө вундалөны ставсө, сјјөн му јона һебңө. Муөн да јогөн тырөмыс ужалігас Аурасса-пиңа ачыс весасгө. Ташөм пиңајас-сө поңө бөстлыны прокатней-пункт-вылыс, виң бурмөдөм-вылө сет-чө сетыс дон бөсттөг. Көнјасын абу сещөм пиңајасыс, поңас ужавны ас көрт-пиңаөн.

Пиңовтны мед-бур тулысын, му-вылысыс 1—2 вершөк сылыштөм-мыгти. Пиңовтны колө куңмөссө дај вомөн-ногыс муыс сөдөд-төң. Видлөг вөчан стантсјјајас-вылын (опытны станции) уж-герти, куш пиңовтөмөн бурмөдөм-кежыс виң-вылын содө туруныс первој вонас быд 100 пуд-вылө 10 пудјөң. Та-кынңи јона бурмө ачыс туруныс.

Унжык-на содө туруныд, бурмөдан-кө виңтө пиңовтөмөн да вын-сөдөмөн. Јещцө јонжыка-на бурмас, пиңовтөм да вынсөдөм-кынңи-кө, виң-вылө көңан турун.

Крестаналы колө мөвпыштны виң бурмөдөм-јылыс, тавосаң-жө кутчигны тајө ујас.

Агроном Щекін.

Градвыв пуктөс вөдитөм-жылыс.

Сиктјасын горнїо волан-да, мукөд крестјана пыр шуоны: град-выв пуктасыд-пө абу пөтөс, некущөм пөльза-пө сїјө вөдитөмыс абу. Ставным мї төдам, кущөм чөскыд гојантор капустаыд, либө галан-ыд, соркныыд, өгурчыыд. Вічөдлам-кө пөтөслунсө мукөд гојанјаслыс да пуктасјаслыс, адјам, — пуктөсыд абу-нын сещөм вынтөм гојантор. Богтам со јөв. Сені пөтөсыс ем: быд го-пайын белокјас—3,39, жирјас (госјас)—3,68. Мукөд пайыс вооны мукөд-тор-вылө. Шобдїнаанын—белокјас—12,65 пайыс, жирјас—0,5 пайыс. Капу-стаын го-пайын белокјас—1,83, жирјас—0,18 пайыс. Морковын—белокјас—1,18, жирјас—0,29 пайыс. Сїзі воҗө.

Градвывса пуктөсыд не сөмын куш чөскыд-бокгааныс бур. Сїјө јешщө мортлы јона сетө җонвічалун: сені ем мортлы колантор, шугө „вітамін“-өн, мыттөг ловја морт оз вермы овны.

Пуктөсыд-ескө бура вөдитөмөн ваяс мїжанлы уна докод. Шуам, капустатө да өгурчитө мїжан Сыктывдїн-карө пыр ваяоны кықкө Кот-ласјасыс да Устугјасыс. Колян во арын капустатө вузалөны вөлі кык шайтөн пуд. Сола өгурчі өні-на вузалөны 50 урөн фегатка. Морков сулалө вөлі 3-4 шайт пуд.

Вөдитны градвыв пуктасјастө колө: бура вөдитөмөн да дөҗөрі-төмөн ічөтік градјөрыс пөҗө богтны вель-уна быдгама-пөлөс пуктас-сө, семјаыдлы тырмас дај вузавны-на пөҗө.

Кущөм места бөрјыны градјөр-улө.

Ічөтік градјөр, ас-семјалы пуктөс лөгөдөм-вылө пөҗө вөчны җік быдлаө, весіг медга омөль нур-вылө, ем-кө төлкыс лезны сетыс ва-сө да когыны сїјөс. Крут чојјас-вылын град пөҗө вөчны ступеңөн-ступеңөн. Тулысын дыр ва-сулалан мујас-вылын бара-жө градјастө пөҗө вөчны, сөмын најөс лөө лептыны вылөжык (жужыджыка).

Унжыкысө мутө град-улө торја јона оз-і бөрјыны. Богтөны көҗ кущөм места, мед сөмын вөлі матынжык горт-гөгөрын.

Кызі бурмөдны мугїн.

Топыд сојөдмујас колө небҗөдны, мед најө васө оз сещөм јона кутны, дај мед сынөдыс мупїас лөө. Секи пуктөсыд буржыка быдмас. Сещөм мујассө пөҗө небҗөдны лыаөн, ізвескаөн, кујөдөн, трундаөн. Сїгмөм кујөдыд, ферт, буржык лөө трунда-ыыд. Сөмын-өд уна кујөдјасыд мїжан оз лышавны град-вылад. Сы-пыддї мїжан быдлаын ем трунда, быдлаын весшөрө тупласө. Кө-ні матї-гөгөрын ем трунда-нур, колө кықкө-мыјкө зїлыштны да сї-јөн бурмөдны мугїнсө градјөрыс. Петкөдны му-вылө трунда колө сїзі: тулыснас, гөрөм-көҗөм-бөрын, прөстжык кадјасын перјыны сїјөс нур-вывгыс да пуктавын неыжыд, жужыд чукөрјасө. Сені сїјө

кујлас гожомбыд дај төвбыд, төлалас, кынмас, козмас. Тулысын сесга вајны му-вылад дај мусө гөрны. Трундатө позө перыны і арнас. доґда-туј муртса-на-пукгыштөм-бөрын вајны сижөс градјө-рад, разөдны му-пагталаыс, тулыснас сесга гөрны. Унаө колө вајны трунда му-вылө,—віставны вескыда өөкыд. Сөмын позө шуны: кымын уна, сымын лөсыд. Ылөссө позө індыны сізі: быд квадрата сыв му-вылө колө 1 кубическеј-аршын трунда. Пыдө му-пиө гөрны трундатө оз ков. Пыдө-кө гөран, сені сижө дыржык оз сігмы.

Ізвеска позө петкөдны сојөдмујас-вылө 300-500 пудјөз өти фегатина-вылө. Буржыка тујө кусөдтөм (негашенная) ізвеска. Петкөдны колө му-вылө һеыжыд чукөрјасөн, чукөрјассө тыртны васөд муөн. Сені ізвескаыс сотчас дај лөө порошок-коф. Порошкисө му-пагталаыс разөдан дај пиновтан, лөбө кокніфіка (оз ков жужы-да!) гөрыштан.

Кујөд колө петкөдны өти фегатина-вылө 5-6 сурс пуд. Сымында кујөдыд, ферт, өдвакө, мијан крестаналөн лишалас. Сы-вөсна і ме шуа, міга, колө бөстгыны трундатө перыны.

Лыавывмујас мед-јона бурмөны трундаөн. Мукөд губерһа-ын, көні трундаыс абу, лыамујассө бурмөдөны сојөн (1 куб. аршын быд квадратнеј-сыв му-вылө). Гојтө градјөрад позө вајавны көт кор, сөмын мед сижө дыр кујлігас оз когмы. Когмөм гојтө, комө-көссас-да, зев өөкыд лөө муыскөд сорлавыны. Буржык сецөм лыавывму-вылад вајавны сојөдмусө арнас: төвнас сижө кынмылас, төлалас, һебзас. Тулыснас војдөр һоль-вітыс пиновтан (мед комөкјасыс жугавлөны), сесга кокніфіка (лапкыфіка) гөрыштан. Сы-бөрті бара гөран жужыджыка-һін. Сізіөн лыамуыд да сојмуыд зев лөгыда сорлагасны.

Сесга-өд овлө—сојөдмуыс кујлө лыа-вылын, лөбө лыаыс кујлө сој-вылын. Секі мугінтө вежны зев кокні. Лыаыс-кө сојөдму-улас кујлө, сөмын мусө жужыджыка гөр да јонжыка пиновт. Сојмуыс-кө кујлө лыа-улас, буржык лөө, градтө арнас гөрігөн, плуг-ббрас леґны бөрөзда-жуждөдан-гөр (почвоуглубитель) вершөк 2-3 судта. Тулыснас сесга сижө местасө колө жужыджыка гөрны да јонжыка пиновтны. Секі лыамуыс да сојмуыс сорлагасны. Лыамуыд—мед-омөл му. Сы-вөсна лыаа мугінтө бурмөдігөн колө, сојөд-му-кынзі, сујны щөщ трунда, лөбө кујөд.

Мијан быд крестанін вөфитөны капуста, да галанка. Тајө пук-тасјассө колө пуктавыны војдөр рөсадаөн. Сіқкө-інө колө вөчны

В і р і ч.

Мед-лөсыд, ферт-ескө, шоныд віріч (парнік). Сені рөсадаыд буржыка быдмө дај һекор-һін оз кынмы. Сөмын парнікыд донажык сувтас дај ужыс унжык. Коди јона кутчигө градыв пуктөс вөфитан ужө, сылы парніктө, ферт, колө вөчны. Став рөскөдсө сижөмөд вонас-жө і бергөдас. Сесга-өд парніктө позө вөчны-і кымынкө мортлы өтув.

Прөстөй көзүд вiрiчтө колө вöчнy көзүд төв iнмытөм iнө: керка етен-бердө либб забор-дiнө, даj мед вöли вiрöддө лунвывлаң. Вöчнy вiрiчтө—пагтаыс аршын кык, кузтанас көт мыj ыжда: уна-кө колө рөсадаыд, колө кузжыкөс вöчнy, ещажык-кө—жеңыджык-өс. Кык аршын-пагта да сыв-куза вiрiч-вылын позө быдтыны 1000-1300 рөсада.

ПУКТӨСJАС БЫДТӨМ-JЫЛЫГ.

Капуста.

Капуста буржыка быдмө даj жонжыка удайтчө гоjөдму-вылын. Капусталы колө iчөтiка васөд, да вына му. Jона-ва му-вылын капу-стаыд оз артмы. Капусталы жона лөгалө кужөд, сөмын мед кужөдыс жона-нын сiгмөма, а ез вөв свежеj, ул. Свежеj кужөднад капу-сталөн быдмө сөмын корjыс, мачыс кулакыс-ыжыд жона оз-i овлы. Кодлөн сiгмөм кужөдыс абу, вожө-кежлө пыр колө петкөдны капу-ста-улө карта-вывгыд кужөдсө аргаңыс: кымын вож сijөс арнас пет-көдан, сымын буржык. Jона топыд гоjөдмуjас-вылө зев лөгыд ту-лыснас, капуста пуктөм-вожвылын, петкөдыштны град-вылө iчвеска. Сijө отсалө капустаыдлы перjыны мугыс гоjанторсө даj вiрө капу-стасө кiлаөн вiгмөмыс. Сөгатина му-вылө тырмас 50-100 пуд iзвеска.

Капуста пуктытөз везон вiт-квайт-воjдөр, көjдыссө колө көзны вiрiч-вылө. Бур рөсада быдтыны абу зев кокни. А ыжыд мача, жон капустаыд артмө сөмын-өд бур рөсадаыс. Сы-вөсна рөсада быдти-гөн колө жона зiльны. Көjдыссө колө көзны вiрiчө радөн-радөн, мед коластjасыс радjас-костас лөоны вершөк кык-кымынөн. Öтi прамеj лист быдмөм-мыгтi, колө радjасыс рөсadasө јещцө шочмөдны, да пуктыны сijөс (пересадить, пикировать) кык вершөк-кымына рад-јас-костас сiqi, мед быд коластын (радjас-костас) лөө вьл рад, а сы-бөрын коластjасыс рөсада-радjасыслөн мед лоины $\frac{1}{2}$ -1 вершө-көз. Шочмөdirad рөсadatө колө жона вiдлавны да шыблавны шог-мытөmjассө, вiгмөmjассө. Бракуjтны колө сецөм рөсада, кодлөн лист-јас-вылас сөнјасыс гөрдоватөс да лөзоватөс, либб кокыс сөдөдөма, сөгга вужјас-вылас-кө емөс iчөтiк пыкөсјас. Град-вылө пуктыны колө сөмын мед-жон, мед-бур рөсadasө. Мед-бур рөсадаыс овывлө пыр вiрiч шөрасжык; һеуна омөльжык—воjвывла-дорас; мед-омөль-ыс—лунвывладорас, кытчө шондиыс озжык iнмывлы да көни пыр важык овлө.

Град-вылө капуста рөсadatө пуктыны оз ков жона термагны. Оз ков-жө, ферт, гормөдчыны. Вывтi-кө дыр рөсадаыд вiрiч-вылад олас, вывтi жона быдмас, кокјасыс чоръасын. Сещөм рөсadatө пук-төмыс пөльзаыс оз ло. Нөыжыд кыммөmjасыс капустаыд оз пов. Рөсadasө-кө град-вылад пуктөма-нын, да асја-воjјаснас көздөдлө 2-3 градус-вылө,—вож асывнас, шондиыс вьлө кайтөз, колө рөсadasө кiскавны, пызjыны јукмөсса көзүд ваөн. Секi омөльыс капусталы оз ло.

Пуктыны град-вылө капуста-рөсада мед-лөгыд рытжа-вылын, жар сажыштөм-мыгы. Костжасө рөсадалыг колө колавны өтi ар-шынөн-кымын. Пуктөм-бөрын колө пыр-жө кiскавны ваөн.

Капустатө пуктөм-мыгы-кө кутас жона зерны да град-вылысыс (жонжыкасө сојму-вылын) коркаалас, колө коркасө жугөдлыны кiөн. Мытчысөм јогсө колө нещкыны, мед оз мешајт быдмыны том-на, слабiнiк капусталы. Төлыг-мыгы-кымын град-вылө пуктөм-бөрын, капуста быдмас 4-5 вершөкөз. Секи сiјөс колө бугрiтны. Вежон

Капуста градјөр Гъваын.

кујiм-мыгы мед-возза бугрiтөм-бөрас, бугрiтны мөдыг. Көр-сурө бугрiтны капустатө оз поз, колө пыр зер-бөрын, кор муыс не-быд да абу комөккөг. Кос муөн-кө бугрiтан, капусталы нiнөм, омөль-кынзi, оз ло: бугрiтөм муыс зев дыр оз көтаг, ваыс сы-вы-лыг пыр кутас iсковтны, капуста-вужјыс лөө кос. Сiзкө, кос му-

дырји капуста градтө зик оз ков бугритны, сөмын колө жоҗсө весавны да коркасө жуҗодлыны.

Капусталы колө васөд му. Сы-вөсна кос повоџџаө градтө колө кигкавлыны. Сөмын җе мијан кигкалөм-моз: щөкыда да ичөтџкаөн (кыҗи кигкавлы, гижөма воҗынжык).

Мукөд-дырји, зера гожөмын уна ваысла-ө, мыҗ-ө, капуста-мач заводитө потласны. Секи колө капусталыҗ вужсө өтарбокҗаыс нөҗ-жөник көртзырјөн вундыны, либө капуста мачсө кокниџика кыс-кыштны вывлаҗ, мед өткымын вужҗасыс коҗаҗасны.

Мед-бура тани, мијан облагтын быдмасны капуста сортҗас: „Слава Энгойзена“—унжыкысө шугө вегкыда „Слава“, „Брауншвейская“, „Копенгагенская“.

Морков.

Морков мед-бура быдмө гојму-вылын. Муыс мед абу зев топыд. Пуктөны көјдысө вегкыда град-вылө, воҗыв чужтытөг. Морков көҗыдыҗ оз јона пов, поҗө пуктыны пөштџ пыр му сылөм-бөрас. Пуктыны буржык көјдысө косөн, муыд секи ва-код-на-да. Көјдысыс морковлөн зев кокни, јона төвчө. Сы-вөсна сџөс колө көҗны лөҗ повоџџаө. Воҗжык-кө мыҗ-понда-кө морковтө пуктыны он вермы да муыс коҗмас-нын, зерҗас абуөҗ,—колө көјдысө војдөр көтөдны. Көтөдны со кыҗи: көјдысө сорлавны кос лыа-көд (лыа бостсө кујим-мында), да лыа-сорнас пуктыны гој гырнџчө. Гырнџчас кигкавлы, мед став лыаыс көтаҗас. Сегга гырнџсө колө пуктыны шоныд-инө, кытчөкө паччөр-пелөсад. Колө видлавны, мед лыаыс гырнџчад оз коҗмы (коҗмө-кө, вочасөн кигкавлы). Сутки-мыгтџ-кымын морков көјдыс көтаҗас-нын, польтчас. Сы-бөрын колө лыанас-1, ставнас җеуна коҗтыштны (буржык шонди-воҗын, сынөд-вылын), сегга көҗны.

Көҗны морковтө колө радөн-радөн, мед коластыс лоө 3-5 вершөк: 3 вершөксө—„җеҗыд“ морковлы (рочөн „корөтөҗ“), 4-5 вершөксө—куҗ сортыслы. Морков көјдысыд оз ставыс чуж. Сы-вөсна колө көҗны сџөс сукжыка. Град-вылын чужөм-бөрын лун-мөд-мыгтџ, лышней морковсө колө җещкыны, шочмөдны, мед коластыс морковыҗ-морковө коҗас вершөк-кымын. Мед-воҗҗа кадҗаснас морковыд зев нөҗжө быдмө. Секи сџөс колө јона дөчөритны: көҗөм-коҗ-җасгыс мусө җебчөдны, турун-јоҗсө весавны.

Кущөм бурыс му җебчөдөмгыс да јоҗ весалөмгыс? Та-јылыҗ вџсталө со кущөм видлөг: Лөҗинградса Сельско-Көҗајственней ингтџ-тутын вөли пуктөма морковсө квајт градјө. Кык град-вывыс мусө җебчөдөмаөҗ да јоҗсө весалөмаөҗ колан кадын. Сетыҗ шедөма морковыс 8 пуд да 16 пунт. Мөд кык град-вылас сџө-жө ужыс вөли вөчөма кык вежон-мыгтџ колан кадҗаыс. Сетыҗ воөма 6 пуд да 24 пунт морков. Којмөд кык градсө колөмаөҗ весавтөг да җебчөд-

төг јул төлыгөз. Сетыг гурөма морковс сөмын кујим пуд, да јешщө һекытчө тујтөм, посһидик.

Өти-сајын јогсө весалигөн да мусө һебһөдигөн колө һещкыны лишнеј морковсө, мед костјасыс колөны 2-3 вершөк-мында. Кос гожөмын, шоча зеригјасөн зев бур өтчыд-мөдыг морков-градјастө кикавны.

Мед бур сортыс морковылөн мијан местајаслы „Нантская“ да „Валерия“.

Өгурчі.

Өгурчі мед-лөгыд быдтыны шоньд вірічјасын (парһикјасын). Міча, шоньд гожөмын өгурчыд бура артмө-і град-вылын. Сөмын став артмөмыс сьлөн поводһа-сајын: һеуна-кө ыркһитас војјаснас, өгурчыд вермас кынмыны. Јона бура өгурчыд артмө парөвеј-градјас-вылын. Тащөм градјасыс вөчсөны со кызі: көн-кө стрөба-бокын, лун-вылын, асыв-төлыг да војтөлыг сәјөдөм-инькодјьгөгуран. Гурансө тыртөны кујөдөн. Вылысас, мылкјөн-моз, течөны му (1 серпас).

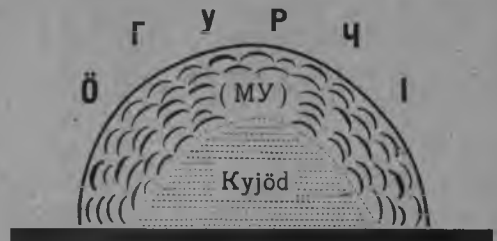

1 серпас.

Поэө вөчны мөд-ногөн: кана-васө он кодјы, вескыда му-вылас лөззөд-моз вәјалан кујөд, сөгга тыртан гөгөрыс муөн (2 серпас). Тајө кујөдыс јона шонтө мусө. Өгурчыд тащөм му-вылад весиг көзыд гожөмын јона артмө. Сөмын, ферт, колө бура дөһөритөм.

Мыјөн муыс тајө парөвеј-градјас шоналас, да асывјасыс оз-һин лоны көзыдөс,—өгурчі көјдыстө поэө көзны. Көзөны кос көјдысөн, көтөдны оз ков (көтөдөм көјдысыс, вегкалас-кө көзыджык му-пө, вермас зев кокһиа сөгмыны). Көјдысыс-кө мыј-понда-кө оз чуж, либө чужас да асывјасын кынмас, колө вежон-мыгті-кымын көзны мөд-пөв. Көзсө өгурчі сукжыка: 1-2 вершөк көјдысыг-көјдысөз. Чужөм-бөрын, да өти прәмеј лист лөм-бөрын көзасө колө шочмөдны; кык-кујим лист мытчыгөм-мыгті јешщө шочмөдны, мед мөда-мөдгәһыс костыс лөө вершөк 4-5-кымын.

Өгурчитө быдмигас, ферт, колө дөһөритны: весавһы јогсө, һебһөдны мусө (кытчөз өгурчі листјаснас оз тупкыг став градјыс), зорзавтөзыс лункосмөсөн кикавны: васөд му өгурчыдлы јона лөсалө. Зорзавһы заводһитө-мсаһ кискәлөмсө колө шоч-

2 серпас.

мөдны: жона-кө секі кутан кіскавны, өгурчыд листыв мунас. Нол лист петом-мыгті өгурчитө, картопель-моз-жө, колө бугритны. Бугритом-бөрын коркө өгурчилөн петасны плетјас. Најөс колө лө-сөдлыны градбокјасас дај крепитны. Та-кадын кымын-жө өгурчилөн (жонжыкасө парнїкјасын быдтигөн) зев жона кутас быдмыны листы са өгурчыс оз лө. Секі колө-плетјывјассө чепөлтыштавны, мед выі, лысө листјасыс оз быдмыны, мед став выныс кутас мунны өгурч-петомас.

Мукөд воө удајтчывлө сїзі: гожөм зев мїча да шоныд. өгурчі бостгөма-нын град-вылын вел-јона, сегга оз ло. Повоџаыс-егкө секі пыр-на бура сулаліс. Секі копө став важ плетјассө өгурчыдлыг вундавны да шыбытны. өгурчі кустсө кіскавны кујөда ваөн (кызі кујөда ваыс вөчгө, гїжөма возын). Шоныд повоџа-дырјї важ плетјассө вундалөм-бөрын петлывлөны выл плетјас. Секі өгурчі заводитас быдмыны вылыг.

өгурчі сортыд зев уна ем. Тани мїжанлы колө көзыдыг повтөм-жык сорт. Ташөм-пїгыс позө індыны „Муромса“ да „Вјаыниковса“ сортјасөс.

Галанка.

Галанка, капуста-моз-жө, быдтыггө рөсadaөн. Рөсada дөзөрі-төмыс капусталөн-коџ-жө. Пуктыны град-вылө жона термагны оз ков: пуктан-кө воџ, кор асывјас јешщө көзыдөг-на, кустыс кутас зорзавны, а ачыс галанкаыс оз артмы.

Галанка рөсada віріч-вылыг колө перыны вужбердас сіб-дөм мунас (оз ков вегіг мусө вуж-дінгыс гылөдны). Град-вылө пуктигөн куџжык вужјасыслыг којмөд јукөнсө-кымын колө орөдыштны, мед петасны выл вужјас. Му-пїө (град-вылө) рөс-ада пуктыггө, мыј пыдаын вөлі вірічас, сы-пыдаө-жө. Пуктыны колө шочїніка, вершөк 8-10 мөда-мөдгыс. Пуктөм-бөрын, бура быдмыны бостгытөз, колө быдлун кіскавны. Пөштї став град быд-тассө кіскавлөны рытын, шонді сајалөм-мыгті. Галанкатө колө кіскавны асывнас, градвылыг лысва когмөм-бөрын. Асылын кіскавны колө со мыјла: галанка-рөсadatө том-дырјїыс зев жона сојө пыщ-коџ гаг (град-вылын пыщ-моз-жө четчалө). Мукөд гожөмнас сїјө гагјыс галанкатө, капустатө да горкнїјастө кушөз сојас, вегіг за-сө оз коль. Сыкөд быд-ногыс колө возсагны. Галанка гагјыд, пыщ-моз-жө, ва-вывтї оз вермы четчавны. Сы-понда і колө кіскавны галанкатө асывнас, шонді петөм-бөрын. Секі-өд гагјыс і бостгө сој-ны галанкатө. Шонді летчөм-бөрын гагјыс ачыс оз сој.

Галанка дөзөрітөмыд капуста дөзөрітөм-коџ-жө: колө турун-јог весавны, му коркаалөмсө небзөдны, мукөдтор. Төлыг-мыгті-кымын град-вылө пуктөм-бөрын, галанка колө бугритны, мед вуж-

жыс жың-выјаыс-кымын тырас муён (лытсө тыртны һөтї оз поӳ, сігмас!).

Мед-бур галанка сорт „Красносельская желтая“. Сіјӳс-і колӳ мїјанын пуктыны.

Пуктӳс кіскалӳм

Кыӳі кіскавны? Кіскавны колӳ шочжыка да јонжыка, мед муыс кӳтаглас вершӳк 3-4-пыдаӳ кымын. Ещанїк кіскалӳмӳн ваыс вужјӳздыс оз-ї воы. Сещӳм кіскалӳмӳнд һекущӳм пӳльза абу, сӳмын муыс чорӳӳ (коркаалӳ). Быд кіскалӳм-бӳрын колӳ жугӳдлыны вылыс коркасӳ, мед сынӳдыс му-піас вермас пырны.

Кущӳм ваӳн кіскавны? Кущӳм матынжык град-јӳрӳнд. Мед-бур, ӳерт, војтва, сесга вадорва, лїбӳ тыјасыг да прудјасыг. Сы-бӳрын-һін вӳлытї шогмана кључва да јукмӳс-ва.

Кор кіскавны? Мед-лӳвӳнд кіскалан кад—4-5 часын луншӳр-бӳрын, шондї-жар сажкыштӳм-бӳрын. Поӳӳ кіскавны, ӳерт-ї, лунын. Сӳмын луннад кіскалӳмӳн уна ва вескалас пӳг-му вылад, да бӳр когмас,—весшӳрӳ кіскалӳмыс вошӳ.

Зев јешӳӳ бур кіскавны градыв пуктастӳ кујӳда ваӳн. Кујӳда ваӳн кіскалӳны, ӳмӳла-кӳ пуктасыд быдмӳ, колӳ-кӳ мусӳ вынсӳдыштны. Кујӳда ва поӳӳ вӳчны кујӳдыг, мӳс-сітыг (їӳастӳг), морт, чїпан да гулу сітјасыг. Вӳчгӳ сіјӳ сіӳї: ыжыд бӳчкаӳ (бур треска бӳчкаӳ) һӳлӳд јукӳнсӳ-кымын пуктӳны мӳс-сіт (морт-сіт да чїпан-сіт пуктӳны ещажык, кујӳд-унжык) да тыртӳны ваӳн. Луннас (быдлун) кыкыг-кујїмыг гудравлӳны јог мајегпомӳн пыдӳсӳздыс. Вежон кык-мыгтї кымын (жар повоӳда-дырјї регыджык) бӳчкаас ваыс быгӳас да пыдӳсгаһыс кутасны кајны мылқјас. Секї кујӳд ва артмӳма-һін. Зев лӳвалӳ сещӳм кујӳд ва-піас пуктыны кїтыр кык-кујїм-кымын купорос. Секї дуқыс оз кут петны. Поӳӳ, ӳерт-ї, купоростӳг, дуқыс-кӳ абу зывек. Кіскавтӳз-војдӳр кујӳда васӳ колӳ кїӳертны сӳстӳм ваӳн: быд ведрa-вылӳ 4-5 ведрa сӳстӳм ва, да сіјӳн і кіскавны. Он-кӳ кїӳерт кујӳда ватӳ, став пуктӳсыд вермас сотчыны. Кујӳда ваӳн колӳ кіскавны зерјас-бӳрын, лїбӳ зерыс-кӳ абу, кушваӳн кіскалӳм-бӳрын. Кујӳда ваыд секї вынсӳ јонжыка муыслы сетас. Гожӳмбыдӳн кујїмыг-һӳлыг тащӳм кујӳда ванас кіскавлӳмыс сетӳ зев ыжыд бур пуктӳсјасыдлы. Мӳд луннас кујӳда вајӳн кіскалӳм-бӳрын, град-ывса коркасӳ быӳ-һін колӳ һебӳӳдны.

Агроном П. Опѳесһін.

Врачлөн җорҗијас.

Ғојөм-јуөмыс да уҗыс крестәһинлөн.

(П о м*).

Кызі бурмөдны ғојөмсө.

Ме шулі-һын, миға, омөһ ғојөм-јуөм крестәһинлөн лоө мед-жо-насө ғојансө бурҗыка вөһны зилтөм-вөсна. Ғерт, сөгга — колө шуны—щөщ сузчытөм-вөснаыс.

Унҗык крестәһанайс аслас ғојөм-јуөм-вылас оз бурасө виҙөдлы-ны. Шуөһы: һекор-пө сы-јуылысө төһдығыс дај һинөмла. Ғерт, сiјө абу сiз. Крестәһинлы оз ков вунөдны: бура-чөскыда ғојөмөн сiјө вермас бурҗыка да јонҗыка уҗавны. Сөгга бура ғојөм-јуөмөн бурҗыка виҙас сiјө асғыс ҙоһвиҙалунсө, ғөкыд уҗјас-дырјi оз омөһтчы. Јон ҙоһвиҙалуна мортлы озҗык кутчiе һекущөм виҙөм. Сы-вөсна ғөкыд уҗјас-дырјi (страда-дырјi да кер-леҙан-уҗјас-дырјi) крестәһналы колө төһдығыс, мед һалөн ғојөм-јуөмыс вөһi бур, чөскыд, тырмымдз, дај мед ғојөмыс вөһi колан кадјасын.

Ғерт, лоас бур—куш һаһыс, картупельыс да капустаыс-кынзi-кө крестәһинлөн лоас щөщ јаја либө черiа ғојан. Колө щөщ јонҗыка ғојһы јөв.

Лоө-кө-һын крестәһинлы јайсө да јөвсө вузавны бокө, либө, абу-да, оз вермы һөбһысө,— колө артыштһы кызi-егкө бурмөдны ғојөм-јуөмсө ас емторјаснас. Сетчө колө кужөм да төдөм. Сытөг һемтор оз артмы. Боғтам көт картупель. Кужөмөн картупельыс по-чө вөһны бур уна-пөлөс ғојанјас. Зев пөтөсөс аһкыщ да бобы. Мијан крестәһана омөһла-на сiјөјасөс вөһитөһы. Изөдөм аһкыщыс да бобыыс артмөһы зев пөтөс дај чөскыд ғојанторјас. Лукыс, капу-стаыс, букваыс, ғвеклөыс, ғоркһыс, морковыс, кушманыс, мукөд-пөлөс вөһитанторјасыс сiзi-жө кужөмөн по-чө вөһны зев уна-пөлөс чөскыд ғојанјас.

Ғојөм-јуөм колө лоны колан кадјасын. Ғојөм-вөсна һекөдлөн-на-ез ендыв уҗјасыс. Уҗ-вылө оз ков петһы щыгјөн. Уҗө петигөн воҙвылас колө бура ғојыштһы. Сөгга мед-егкө көт кыкыс лун-кежлө вөһi пөс ғојан. Колө-жө мед ғојанторјас вөһi виҙөма сөстөма.

Боғтам көт јөв. Крестәһана-кост һывбабајас уһаөн јөвсө щы-көдлөһы. Ғерт, сещөм јөв оз ло зев бур. Щыкөдөһыс овлө уһа-ногөн. Миғтөм мыскытөм кiјасөн лыгтөһы. Лыгтөм воҙвылас мөс-лыс вөрасө оз мыскыһы. Оз виҙһы бура да сөстөма скөт оһанiнсө. Сөгга јөв щыкө миғтөм дозмук-вөсна. Пөдөһча да кринчајас омө-

*) Виҙөд „Ордым“ 3(6) №.

ла мысконы. Сы-вөсна јөв зев өdjө шоммө. Мед сiқи оз ло, колө пөдөнча бура мыскавны пөг ваөн, көтөдөм бонјөн. Крiнчајас колө мыскөм-бөрын кiскавны лiбө сујлыны пуанва-пиө. Поэө пуктивлыны крiнча-пиө көзыд ва да donөdөм из (пөжны). Мыскөм-бөрын крiнчајастө колө бура когтыны пачын пөдлалөм-бөрас.

Сегга јөв шыкөө вөгса дозјасын вижөм-вөсна: сетчө везкалөны бус, гутјас да төрөканјас.

Крегтана јона шыкөдлөны солалны кужтөм-вөсна јай да черi. Мөс начкөм-бөрын, јайтушасө бура пожјаласны мiча ваөн, сегга кераласны да вөлыгтi солаласны. Черi сiқи-жө керiгөн мед војдөр гөмјасны, сегга керөм-бөрас мыскаласны кык, кујим ваөн, да вөлыгтi солаласны. Сiқи солалөмөн крегтаналөн јайыд да чериыд пыр шыкөма да кытчөма. Оз ков һекор сiқи вөчны. Јай начкөм-бөрын ваөн оз ков һекушөма мыскавны. Колө пөг-вывгыс керавны дај солалны. Черi оз ков гөмјыны, оз ков мыскавны керөм-бөрас. Колө сөмын бура солалны да топыдажык пуктавны. Тајi вөчөмөн черi да јай ас рөсов-пиас лөбны чөскыдөг, оз кытчыны, оз шыкны, —поэө вижыны дыр шоныд-дырјi.

Сегга бостам һаһ. Нывбабајас пөжаласны өтпырјө уна. Пөжасөм-бөрын пуктасны вевтөтытөг. Нһаһ-вылө пукгө бус, ветлөдлөны төрөканјас да гутјас. Сы-вөсна һаһ өdjө шыкөө, бакгалө — воштө асгыс чөскыдлунсө. Јай, картопель, черi, шыдөсјас пуигөн оз бура мыскавны. Сы-вөсна, ферт, сојанторјас артмасны чөскыдтөмөг, оз лоны бур пөтөсөг. Нһаһ, пөжалөм-бөрын, колө пуктыны бур местаө, колө сөстөм дбраөн вевтөтыны. Пуанторјас пуөм вөзвылын колө бура мыскавны кык, кујим ва-пиын.

Гојны-јуны пукөгөн колө кiјастө мыскыны. Сiқи-жө, мед вөли бура да мiча мыскалөма пызан дај тастiпан. Крегтана сојөны пызан-сајын өтi тастыгө (бекарыс). Гојигөн пызан-вылө јона кiскасө сојан. Сiјө ферт, абу шаһ. Буржык лоас, сојны-кө кутан торја тастiјасыс. Öтi тастыгө сојөм-вөсна јона разавлөны быд-пөлөс вујан висөмјас, шуам көт, лөквисөм.

Пөтөслуныс сојанјасын.

Мед-бөрын тани iндала iчөтiка пөтөслун-јылыс уна сојанторјаслыс.

1 пункт	госын	пөтөслуныс—78	пајыс
1	„ јайын	„	—39 „
1	„ сакарын	„	—34 „
1	„ колкјын	„	—30 „
1	„ жежыдһаһын	„	—27 „
1	„ картопельын	„	— 8 „
1	„ винаын лiбө самөкурын	„	һинөм. „

Врач I. Кокаһин.

К ы к в о.

Апрель төлһын 3-өд лунө тырі кык во Комі-пер-
мақјас Округлө.

Өні мунам југытінө
Быд јөзыскөт ортчөн.
Өтмос пырам коммунизмө
Өдрөіныс ог колтчө.
Дыр мі олім пемытінын,
Гажа кад ег төдө.
Кык во-сајын токо петім,
Өірһағас ег пөдө.

Талун быдөс мијө лыдһам,
Мыј-һи керім ујсө.
Сөветвласғлө „ағһө“ шуам,
Ог вундөтө бурсө.

Уна ешшө озын ујыс,
Мед олан бурмөтны,
Уна мијан петас выныс,
Мед-бы туж волкөтны.

Локтө өғір, бөстө ујсө!..
Шондi өні петіс...

Өорө бура зарһи шудө,
Кодөс Окғабр сетіс!

Јонмы, Комі Округ, быдмы!
Ыжыт тужсө паскөт!—
Комі мортлө кокһит мунны
Аслас Сөветвласғкөт!

Иву-Вавиль.

В у ж ö р .

Му-гöгөр кымөрјас жöзисны —
 Пемыдöс, гажтöмöс, сöддöс.
 Сöмын сек кырнышјас олісны —
 Најанöс, горшöс, щыгöс.

Ад-горша кырнышјас раvзисны,
 Оландыр вöлі сек налы,
 Мукöддöс локыг век пурісны,
 Шудалун некор ез волы.

Ембуртöм војтырöс пычкісны —
 Некод ез пуктыны пыфди.
 Коңөрјас, коңөрјас вöліны
 Мукöдыс, кырнышыг-кынзi.

Кымөрјас јонжыка сукмісны,
 Јенежыс оöдасіс-кызіс.
 Кырнышјас понјас-моз пурісны, —
 Сынöдыс пöгалі, пузiс.

Чарöбтіс, зiрдыштіс југыда
 Јенежас кымөрјас-кості,
 Ызöбтіс, гымгыөіс чорыда, —
 Кык-пельö јенежыс поті.

Јенежас гöгылтчіс, тупылтчіс
 Мічанік гөрд рома тупыл,
 Падмуні — артмісны шыпасјас,
 Разгөдчіс асык-код гöгыл.

Гöгöрыс гöгылас гiжöма.
 Гiжöдыс зiрдалö — зарні.
 Шыпасјас зарнiөн кышöмöс ¹⁾,
 Со кызi гiжöма сені:

„Муывса коңөрјас, öтувтчöј,
 Öтувтчöј, ембуртöм војтыр.
 Вождö век, вожджык котöртöј,
 Котöртöј, інагтöм котыр!“

Леңін-јорт бордјассö шеныштіс,
 Варыш-моз, лебач-моз лебзiс;
 Кыган-кö котөрөн котöртіс,
 Јöз-костö вескыда сувтіс.

¹⁾ Кыштöмабс.

Гөләмсаң гөрөдс,
Му-пагта гыалө горыс,
Гөгыльсө jeneжыг виңдөліс,
Тащөмтор најөлы шуіс:

Вужөр-пө ветлөдлө му-куза,
Öтувја олөмлөн вужөр,
Југөрөн лолалө кыпыда,
Мупагта гылалө југөр...

Секи-өд ссмын-на јенөжын
Лебаліс вужөрыс сълөн,
Өні со вөчөны збылыг-нын
Олөмсө вьль-ногөн быдөн.

Терыба пышјамө југыдлаң,—
Тырмас-нын вошлагны вөрө.
Вьль олөм дорамө гөлөмсаң
Ас муө—Се-Се-Се-еРө.

Öтувја олөмлы топыдөс
Ас муө пыдөс ми пуктам,
Весалам јогсө да лөпјассө,—
Сотсіализм сетчө быдтам.

Галанча жужыдөс сувтөдам,
Мупагта мед сјјө дөчө ²⁾.
Сетысаң чорыда пөлыштам,
Став муыс біөн мед ырчө.

Плагнымөс вьлөжык лептамө,
Мед сені дөлалө-төвчө.
Гырыга зарніөн гіжамө,
Бі-моз мед југыда өзјө.

Вужөр со ветлөдлө му-куза,
Öтувја олөмлөн вужөр,
Југөрөн лолалө кыпыда,
Мупагта гылалө југөр.

Бија-өгьр.

²⁾ Тыдалө ылбз.

Ме локті...

Ме локті мірлыг һујтсө
сотны,

Локті корсны јөз-кост мез,
Јөз-кост вөла көвтны, вотны,
Руз-паз вартны чераһвез.

Ме локті јөзлы тудјөд сет-
ны,

Сетны ког-дыр вынјөр-вын:
Сотсіалізмлаңо петны
Льенін-тудјөд кокны жың.

Ме локті јөзөс нуны воғо,
Көні долыд ашшөр уж,—
Ворсіг-моза быдөн вөчө,
Јөз-кост нартөм¹⁾ абу суц.

Ме локті нуны југыд-инө,
Көні олөм рајса-ног:
Шог оз кутчиг сөлөм-дінө,
Оз кыв һаргөм—ој һи ок...

Ме локті јитны руз-паз јө-
зөс,

Јитны јона бура сіз,
Медым һаргөм збојөн вежас,
Ловвір усө вөлыст лич.

Ме локті вильөс јөзлы көз-
ны,
Корсны вына пагкыд му,
Сотсіалізм керка вөчны...
Чайта, паныд морт оз шу!

Пармазон.

Мажбыр-Маж.

(Бурсіја-кесјөдла комсомолзонјаслы²⁾ да комсомолнывјаслы³⁾).

Војвыв пышјіс
турөб төлөн
пөрыс Певрал-пөч;
бырчис-локкис.
нымөн лымнас
локысла ез пөд.

Сы-бөр вөтчис
ропкіг-тырјі
Јөгра-Марпа — Март; —
бөрсыс тудјө
асгыс катчис,
мед оз вөтчы морт.

Льашкіс-муніс
сөкыд нопјөн
жугыль Апрель-дад, —
нуіс гөрсыс
пельпом-вылас
төвга лампа-дад...

Төлыд колы.
Олөм вежсө.
Кывгө —
Мажбыр-Маж...

— Локтіс збоја
ытва-јывті
комсомолзон-Маж, —
вајіс гөрсыс
јөзлы тулыс,
гож да југыд вој.

Чельад медым
ез ло дөбөг,
козін вајіс щөщ:
„налөј!..“ — шуіс, —
лептіс һажтыг —
„рака-сапөг-гоз“...

1) Нарытөм.

2) Комсомолзон — комсомолец.

3) Комсомолныв — комсомолка.

Быдөн—гажөс,
 һимкоф —радөс,
 сөмын скөтлы щыг;—
 ставсө быргис,
 зөјіс төлыд,
 тулыс воіс—куш.

Сыыг мыжа
 колом төлыд,—
 (ен тулысөс чajt).
 Сөмын щыггыс
 өні став-вест—
 Мај-тај „өтвечajt“.

Енлө шогсө,
 лоас ставыс —
 (кулі рөдвуж важ);
 оз-һин ловчы
 көзүд төлыд,
 оз бергөдчы бөр.

Гөла олөм
 колыс төлыд,
 зев жеб овмөс-пај.

Сөмын сыыг
 оз зев шоггы,
 оз мајыштчы Мај.

Med-кө щыг-на,
 том-da, веж-на,
 лысөм—зев-на нер,
 но те востін,
 тулыс вајін,
 воҙө олөм—рај.

Бөрғыд локтө
 турун нөбјөн
 Іјун, выль аң шаң;
 тајө тенад
 лоө пөлыд—
 комсомолныв — Јун.

Сыкөд кыкнад
 мусө шонтад—
 воас вотөс-һаң.

Быдтор лоас.
 Сөмын дагты
 өтув тасті-паң.

Ч. Ы.-В.

Вөрын.

Гажа-жө вөр-пійн
 Быд мортлы овны.
 Пу-кості ветлігөн
 Шутлавны, сывны.
 Шог теныд, нем көт ов,
 Нөкор оз воы,—
 Вөр-пійн гаж воштны
 Нөкор он вермы.
 Гөгөрбок сылөны
 Быдсама кајјас.
 Төвныркөд ворсөны,
 Копрасө пујас.
 Гілдөдө коз пу лыс,
 Сушдөдө куш јај,
 Сірөдө пожөм лыс
 Јежгола кіјас.
 Ныш-пыщкө вөјалө
 Пізсөсә кокыд.

Паскөмті крукавлө
 Пујаслөн увјас...
 Пув да чөд сізі-і
 Ас-дорас кыскө.
 Мырпона-дінјасті
 Сін быдсөн јорө.
 Чурјөдлөм ныш-увоан
 Јурјассө гөрдгөб.
 Кің-моза петөма
 Лыст-костөд јагер.
 Паныдөн өурлывлө
 Тоынык јельдөг,
 Гөгрөсмөм, бытөдө
 Рыекалөм пірөг.
 Ас-пөлөс дук быдсөн
 Вөчөма вөрлы...
 Верма-кө, ог ескө
 Вөр-пійг воы.

Ічөт-Іван.

Пермакјас сорњи-ногөн.

Леңин тужёт.

Гіжсис төнын ¹⁾ пионерө
Учөт ²⁾ піөј, Иванок,—
Морөс-шөрас југвыв вөрө
Гөрд конеча ³⁾ чышјанок.

Tödö Ваңу мыјлө колө
Пионерө гіжсыны:
Важ-моз озө өні олө
Леңин тужөд мунөны.

Томлө, поріслө—быдөнлө
Сіја сетө бур пример,
Леңин тужөт мунө зонөј
Міјан дона пионер.

Пым гөлөма пионеррез,
Комсомољкөт кіјөн-кі,
Југыт біјөн озтат вөррез ⁷⁾—
Віл деревња дорат ті.

Пионер, кыз міча асыв,
Вежөр сіна, оз бөбав ⁴⁾
Њем оз жугды ⁵⁾, ас-коласын ⁶⁾
Оз тышкас, ње оз лөгав.

Тулысса лунө.

Міча, гажа талун луныс
Мывкыд ⁸⁾ сөстөм, ветлө вір.
Сөкыт дума шынөн муніс,
Сөлдөм сотчө, кыз бічір.

Тулыс локтө шумөн, гажөн.
Лун паокалө, оөөд ты.
Өддөн ⁹⁾ мі вітчісім важын
Тенчіт локтөм, тенчіт шы.

Крышадорөт асыв кадөн
Вөтва кынмөм, кыз масіс ¹⁰⁾.
Шонді лебө аслас гажөн,—
Оз ков шапка ње кепіс.

Кыщөм југыт, өін гусалө,
Пельын, јурын, кызі звөн.
Шонді сотө, вон дшалө
Јенөж-ултас, кызі дөн.

Лымыс пукоө, ултыс ваçө,
Јы ¹¹⁾ лөзөтө, пөлтчө шор.
Тулыс ужсө төвліс раçө,
Керө ас-мознас быдтор.

Тулыс вајө гажсө, бурсө.
Кін ¹²⁾ оз вітчіс, кін ње рад?
Быдөн сајмө, лептө јурсө,
Быдөн кылө тулыс кас.

Мөсыс баксө, чавкан чавзө,
Сөд посозын гөрзө сак,
Карта јурлын каңыс њавзө
Том ныв кыјө віл кушак.

Берег-дорыс лебө шумөн:
Шулөб јөз, горалө чер,
Сылөн говкыс ¹³⁾ ылө мунө...
Рыт-кымөрыс вајө зер.

дыр-вітчісіс сакөј олан
Тенчіт локтөм, дона гөс,
Быдөн радөс, быдлө колан,
Луннес тенат шонытөс.

Гажа тулыс, міча шонді,
Менгім өблөм шонтан те,
Јурө оөөд ¹⁴⁾, текөт понді
Сывны горөн пісња ме.

М. Ликачев.

¹⁾ Төрыт. ²⁾ Ічөт. ³⁾ Гөрд-пома. ⁴⁾ Оз дур. ⁵⁾ Оз жугөдлы. ⁶⁾ Ас-костын.
⁷⁾ Вөрјас. ⁸⁾ Вежбр. ⁹⁾ Өдјб. ¹⁰⁾ Сіс. ¹¹⁾ Јі. ¹²⁾ Коди. ¹³⁾ Јөла. ¹⁴⁾ Вөсө.

Гіжны бостгыгјас.

Пионерјас.

Збоја зев мунёны.
 Барабан таргё.
 Гажаа сылёны,—
 Сынёдыс жургё.

Воэвылын төлалё
 дёрапас, шпоргё,
 Зарнён җирдалё—
 Шондён ворсё.

Нумјалё чужёмјас.
 Морёсјас жанёг.
 Тувсов-коф җорігјас—
 Öткофёг томёг.

Выл олём дорыгјас
 Том јёзыг быдмас.
 Выл-ног му гёрыгјас
 На-чукор лоас.

Сук-Парма.

Челадлы.¹⁾

Öтвылыг, челадјас, петёј да мунё,
 Отсавны колё вок-батлы.
 Ленинлыг тујсё воэё пыр нуёј,
 Индёмсё сылыг ен воштёј.

Гуга зев виэёд воэыгыд тујсё,
 Повчывтёг зёла пыр воглав.
 Бат-вокыд кулё—налыг те тујсё
 Воэё пыр јёзыслы индав.

Öтувтё, челадјас, лёгыджык лоё
 Выл олём öтувјён дорны.
 Тыдалё-тыдалё,—бур олём лоё,
 Ужавны челадлы, овны.

Вётчёј, ен колтчёј, ужалыг челад,
 Мунамёј öтвылыг ставным.
 Ужалас мијан јур, јортјас,
 Выл олём зёла щёц дорам!

Манёј-Öнё.

¹⁾ Тајёс гіжис 12 арёса дётина.

dygdö сакыны.

Унаыг бокысаң кывлан,—
«Рочјасыд» наҙоник зыңғоны:
—Комі кыв кыпөдны мыла?
Мыј сыыг мијанлы?..—тиңғоны.

—Комі кывјыд зев мустөм,
Сорнитны коміөн сөкыд.
Еша-на комілы ескөм:
Сещөм-пө тіјан со «рөкныд»...

Коміөн гижөмтө сөгга
Ңекың-пө он вермы пагкөдны,
На-ногөн артмө со таңи—
—Том зонмөс јупкаөн паг-
төдны...

Коміөн ңекөд-пө гижысыд абу,
Кодјас гижөны—ңемтор оз
артмы,

Коміөн гижны-пө лад абу...
На-серті, комілы важ-мозыс
лантны.

—Огө!...—Мі налы шуам,
Огө мі комі-кыв еновтө,
Ас-кың ас-гижөд нуам,—
Том јөзыс јона-на гыбалө.

Уна-ның на-пыыг јурјассө
лептисны,
Уналөн кылө бура зев ғылөм,
Воңө-на гижысјас, мајбырө,
петасны!
Гижасны чушкыштөм! Гижасны
теш!

Гиннымөс мијанлы вогтөма,
Сојбордјөд топыда нуөдө КАПП.
Коміөн гижысјас, бөгтгамө!
Петкөдлам агнымөс, мед ңекөд
оз сак!...

Ст. Малыгин.

Тувсов лунө.

Өшін-улын, лөм куст-пын
Міча кај ғылө.
Мөдлапөлын, віјас-вылын
Көк көкөм кылө.

Ежва-вывті, баф куст-дорті
Черј кыјыг шывгө.
Сојны чіпан корөө варыш,—
Мујас-вывті шывгө.

Ежва-дорын, буджед-јылын
Посны-челаф зользө,
Кільчө-вывсаң најөс вердны
Јона мамыс горзө.

Өшін-улын, мујас-вылын
Чіпан јона тұрзө,
Жітһик-дорын, аслас позјын
Куған мыјкө пурөө.

Карта-сајын, зольа јөрын
Јона кылө мөс баксөм.
Ывла-вылын, вөлөгт-шөрын
Сөмын кылө јөз ваксөм.

Градјас-вылын, кујөд-пын
Нырнас гөрө порө, руксө.
Аслас позсаң лебө рака,
Гөрөм му-вылө пуксө. **Гуз.**

Мыј сетö „Ордым.“¹⁾

Кольöм-вога октабр тöлыггаñ Обком ВКП (б) лезö комі кыв-
вылын „Ордым“-журнал крестаналы.

Мед-воzza журнал номерас редактсјаыс гижö, мыжык пондас
сетны журналыс лыффысјаслы. Печатнеј гижöд отсалö јöзлы вьл,
бур олöм лөгöдны. Сы-понда „Ордым“ көсјö петкөдлыны:

1. Кущöма мунö олöмыс да вьл-бур олöм дорöмыс Совет-Рес-
публикајасын да мјан областын; кущöм гырыс ужјас талун-кежлö
да аскі-кежлö сулалöны коммунист-партия-возын да став ужалыс
јöз-возын.

2. Кущöма олö мјан өкт да кызі сетöні олöмсö да овмөссö
регыджык да кокнижыка бурмөдны, лептыны.

3. Кущöм öтувтчөмјас емөг мјан өктјасын, мыјла најö колö-
ны, кыз налыс ужсö бурмөдны, паскөдны.

4. Мыјла колö комі література (комі міча-гижөдјас), кущöм лі-
тература мјан ем-нын, кызі ужалöны комі гижысјас да КАПП
(öтувтчөм комі гижысјаслөн), кущöм ужјас сулалöны КАПП-возын.

Со кущöм ноль гырыс мог сувтöдіс ас-возас журнал. Öні пе-
тис-нын вйт номер. Візöдлам, кущöма тајö сувтöдöм ужјассö вöчö
„Ордым“, сетö оз сіјö комі крестаналы мыј көсјысјис?

Журнал мед-воzza јукöдас тајö вйт номерас гижöма зев колан-
тор, коммунист-партияын воча мунысјас-јылыс. 15-д партия конферен-
тсја-бöрын „Ордым“ лезіс гижөд—„кытчö кыскöны партияын па-
ныд-мунысјас“. Сіјö гижөдас висталöма гырысжык торјалөмјас-јы-
лыс паныд мунысјаскөд. Абу омöла гижöма.

Медга гырыс ужјас тајö каднас вöлі сулалöны со кущöмөг: ма-
тыгтчö вöлі Советјасö бөрјысан кад,—„Ордым“ октабрса номерын
сетіс гижөд бөрјысан инструксја-јылыс.

Колö вöлі ужалыс јöзлы виставны, кущöм торјас індö комму-
нист-партия овмөс кыпöдöм ужлы. Промышленност паскөдан уж
мјан лукасö сөм сузöдан ужö—„Візтан ужö чорыда бөггем,“—
„Сөм чөжан кассајас“—індö өтї туж.

Фекабрса пленум Комі ОК да ОКК ВКП (б)-лөн сорнитіс об-
ластувса овмөс кыпöдöм уж-јылыс да гөл крестанаос öтувтöдөм-
јылыс—јанварса номерын „Ордым“ лезіс гижөдјас та-јылыс.

Сегга, ферт, феревнаö мунан журналлы колö кычкө торјөдны
револютсјалыс гырыс-лунјассö. „Ордым“ на-јылыс гижліс торја стат-
тајас. Абу лөма гижöма сөмын нывбабалун-јылыс колан каднас.

Гижöма лөі мукөд-тор-јылыс. Мыј позö шуны тајö журнал ју-
көд-јывгыс? ферт, емөг-на нельучкіјас. Сөмын журнал көсјö сетны

¹⁾ Тајö статтасö гижöма март-тöлыгга № петтөз-на. Статтаыс шжыд код-
да, комі газетö оз төр. Сы-вöсна-лезам „Ордымын“.

ассыс кывсö быд гырыгжык тор-жылыг, виставны крестаналы быд гырыгжык уж-жылыг, матыгтны најос сижö ужас, вогтыны налыг гинсö важ да öнija олөм-вылас. Ми чајтам, ыелучкијасыс со кущöмөг—тајö вiт төлыгнас пощö вöли лещны гижöджас СССР-куча овмöс кыпöдан уж-жылыг да ставмувывса олөм-жылыг—мед-егкö комi жöзыс ез вiщöдны сöмын ас-нырувгыс, а велöдчисны јитчыны став ужалыг јöзыскöд.

Став гижöджасас торкгалөмјас абуөг, висталöма сижö, мыј көсјöма виставны да кыч мөвпалö сы-жылыг коммунист-партия. Сöмын мијан ставнымлөн ыжынд шог, огö-на кужöј комi кывсö бергöдлыны кыч колö, ещa-на сижöс шыльöдöма. Сы-понда гижöджас тајö јукöдас гөкыд кывјаөг, рочлаң јона кыскö—гөгөрвоныс мукöд-дырјi гөкыджык.

„Мiјан өиктјасын“—јукöдыс уна виставлö крестаналы колантор—скöт вiщöм, му ужалөм, прöмысјас—бура уна-нын та-жылыг гижалöма. Сöмын, ми чајтам, колö-егкö тајö индöджассö јитны крестана овмöсыскöд.

Емөг-нын мијан вожмөстчыг крестанаяс, овмöснысö бурмөдыгјас наука индалөм-герти—налыг ужсö i колö петкöдлыны тајö јукöдас. „Ордымын“ ем кык тащöм гижöдыс—„нол переменаөн му ужалөм“ да „мыјда мөс во-чөжөн јöv лыгтö“—гижöны агныс крестанаяс. Тајö зев бур, колö мукöд крестанасö тајö ужас кычкö кыскыны. Секи-егкö „Мiјан өиктјасын“ збылыг петкöдлис кычi, мыјөн олö мијан өиктыс.

Омöля лөгöдöма јукöдас мукöд бөкјассö өиктса олөмлыг бурмөдан уж-жылыг. Кущöм олангамыс өиктас, кычi сижö вежгö, та-жылыг зев ещa гижöма. Нöти-на ез гижлыны, кычi мунö культура ужыс, јөз-кост ужыс.

Кожмөд јукöд—„Мiјан коператсия“ көсјö петкöдлыны кущöм öтувтчөмјас ем мијан өиктјасын, кычi ужалöны да кычi налыг ужсö вегкöдлыны.

Тајö јукöдыс бура-коф мунö журналын, вельуна бур гижöджас гетö, сöмын бара-жö омöль сижö—ещa петкöдлö ассö, ужсö коперативјасыслыг, кущöмжык сижö да кыч сижöс өиктјасас јонмөдны-бурмөдны. Гижыштлöны-егкö потребобществојас-жылыг, сöмын ещa, пасјыштöны: гөм-пö сылөн тамда, омöль-пö сылөн тајөтор, есijö-пö бур, а мыј понда—нынөм оз гижны. Бара-жö колö индöджассö јитны олөмыскöд јонжыка. Мөд-кө сөгга, унжыксö гижöны потребобчествојас-жылыг. Мукöд-пөлөс öтувтчөмјасыслы-егкö öткымын индöд гетöма-жö-да, сöмын најö уж-жылыг ынөм оз гижны. Емөг тајö јукöдас зев лөгыда гижөмторјас—кывјыс бур, зик комi, да кокнида-гөгөрвоана гижöма.

Емөг бара-жö јона гөкыд кывја гижöджас. Воққажасыс петкöдлöны—пощö гижны кокни кывјөн, бөгтам көф Пармалыг гижöджассö—зик бытөд мыјкö „прöста-сiч“ сорнитö, а вөлөм гырыг торјас-жылыг виставлö.

Паскалө, јонмө јукөд „коми гижөдчукөр“. Тајө јукөдас коми гижыҗас мичмөдөны, шылөдөны коми кывсө. Выл гижыҗас, заводитыҗас, важ гижыҗас. Ещажык важыслөн гижөдјас, унжык—вылјаслөн. Сіҗі і колө. Колө петкөдлыны став коми јөзыслы кущөм выл, том гижыҗас быдмөны мијан, кущөм вынаөс, мича кылаөс. Тајө өтї. Мөд-кө—колө і ыштөдыштны заводитыҗассө. Серт, оз-жө ков щөщ важ гижыҗаслы бокө колтчыны. Уна-һин вөлі леҙөма өткөтворөһне, уна і поснөдик вөтјас коми олөмыс.

Со. гижөдјас-сертї, гинвоҗад сулалө коми өкт — тырыс јома, быдҗама повөдчыс, шөрас гудрагө Гергеј-поп „јавитчөм“ өбраза, сура-винаа празникјас, коми гөҗитөдчөм; өкт-сајас коми вөр лымјөн тырөма, лым-піас, шыр-моз, вөјлө вөв, кыскө кер, ылын камгө чер, лөвтыштөмөн угө мөд пу... Со пурөма кыҗысгөс ош, а сені со өкт-гаһ мунө бөр гортас—ас вөрас—вөралыс Конө, һимкоҗа—„өинјасыс јонжыка југдө“... Со, тонө, мыр бөртө җаҗө, пөг киггө—став олөмыс сылөн мыр бөртөм гөкыд уж.

Со чорыд гым гымыштис коми му-вылын, сім кымөр-моз лебчылысны жеҗыдјас, резыштисны мусө коми пөг вөрөн, торклісны олөмсө—оз вунөдны сіјө коми јөз.

Коми гижыҗас, коми өктјасыс петыҗас, ғылөны коми јөз олөмыс сурөссө—уж, гөлөмгаһныс шөггөны—һебыда өеравлөны лөксө, отсалөны кыскавны важ олан-ногыслыс вужјассө.

Коми му-вылын петө шондї, коми јөз аҗөмаөс ордым выл олөмлаң. Шондї југөрјасыс вескалөмаөс өктјасө. Со коми вөрөд пышјө ныв. Гөлөмыс кыскө сіјөс карө—југыдлаң. Оз гажөд сіјөс өктса гаж,—өд сіјө гажас—ставыс важ. Со том јөз венгөны Гергеј-попкөд, со збој Марја жуглөма став көртөдјассө, вылө чатөртөма јурсө выл морт—нывбаба. Арга лун өні заводитчө лоны тувсов лункоҗ, коми јөз көртагөны став мукөд јөзыскөд—со гажа Помөсдин-вылын лыбөма раҗю-мачта, кымөрсө крукалө, выл олөм ошкө.

Коми гижыҗас чорыда ескөны: ужалыс јөз саҗмөмаөс—вермасны саҗмыҗас.

„Коми гижөдчукөр“ петкөдлө: содөны, быдмөны јонмөны мијан гижыҗас. Буржыка, јонжыка гижөны, важ олөмыс-на выл југөрјас-тө өбкыджык-на кутавныд-да.

Медҗа јона коми олан-ног-јылыс гижө **Ічөт-Іван**, гижө өткөн і прозаөн, прозаыс, ме-ногөн сылөн буржык артмө, көҗ ескө-і өткјасыс абу омөльөг-да. „Гөлөм-ғылөмыс“ **Ғима-Вөһлөн** век-на важкоҗ, абу-на чорчөма, көҗ мыј сіјө гижө—век сылөн артмө. „Һебыд улывј моз-жө киггө“ өткыс **Біја-Өгырлөн**. Ещана лыҗылым ми сылыс, а мед воҗҗа гижөдгаһныс сувтис сіјө ортчөн мед-бур коми гижыҗаскөд.

Еща гижө „Ордымө“ **Һөбдинса Віттор**. Аслас өткјаснас петкөдлө вылыс гижны заводитыҗаслы өтк-гижан-ногјассө. Коли-ескө сылы бөстөывны выҗ олөмсө петкөдлыны, оз-жө ков бокө колтчыны.

Суздөј быд-төлығын-петан журнал

Ордым

(Леэө ВКП (б)-лөн Обком).

Со мыј гижёны сиктјассан „Ордым“-жылыс:

Ізвајыв влөстө воіс
1 № „Ордым“. Кресъана
зев жоңа лыдъоны комі
журналтө. Ізвајыв влөст-
ын рочөн лыдъыны зев
ещадн кужёны, школаыс-е-
кө 30 во-њын ем-да. Крес-

ъана шудны: роч-дорөйд-пө
тајө мјанлы буржык. Бура
гөгдрвоёны і кужёны лыд-
дыны быд морт. Бур сіам
Обком ВКП (б)-лы да Комі-
гіжыө-чукёрлы коміён жур-
нал леэёмыө.

Ізбач Љіпін Ө. І.

Быд номерын:

50—60 ыстбок-сајас, лоёны
серпасјас.

доныс:

гражданалы 30 урөн төлыө.
учреждёньејаслы да організаціјајаслы
—60 урөн төлыө.

**Журнал суздөдан
адрес:**

Сыктывдін-кар, Вадорвыв-
ульіч, 41 № керма,—„Лугыд
Туж“-газет редакціјалы.

Торја-номерѝн њѝбыѝјаслы — 50 ур.